

Jasmina Saukkonen

VIHA, INHO, PELKO, ILO, SURU JA HÄMMÄSTYS

Miten tunteita esitetään vuosina 2010–2020 valmistuneissa suomalaisissa sarjakuissa

VIHA, INHO, PELKO, ILO, SURU JA HÄMMÄSTYS

Miten tunteita esitetään vuosina 2010–2020 valmistuneissa suomalaisissa sarjakuissa

Jasmina Saukkonen
Opinnäytetyö
Syksy 2020
Viestinnän tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Viestinnän tutkinto-ohjelma, visuaalisen suunnittelun suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Jasmina Saukkonen

Opinnäytetyön nimi: Miten tunteita esitetään vuosina 2010–2020 valmistuneissa suomalaisissa sarjakuvissa

Työn ohjaaja: Tuukka Uusitalo

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2020

Sivumäärä: 58

Tässä tutkielmassa käsitellään tunteiden ilmaisua suomalaisissa sarjakuvissa. Inspiraationa tälle tutkielmalle toimii keväällä 2020 tekemäni sarjakuva myötätunnosta. Päämääränä on selvittää, miten tunteita esitetään sarjakuvissa ja miten suomalainen sarjakuvantekijä käsittelee ja esittää tunteita omilla sarjakuvissa.

Sarjakuvien julkaisuviikoksi on rajattu ajanjakso 2010–2020. Tutustun ja analysoin suomalaisia sarjakuvia tältä aikakaudelta käyttäen Scott McCloudin mukaista määritelmää kuudesta päätunteesta: viha, inho, pelko, ilo, suru, hämmästyminen. Muut tunteet ovat variaatioita näistä kuudesta tunteesta.

Tietoperustana käytän suomalaisesta kulttuurista ja tunneilmaisesta kertovia lähteitä, sarjakuvan tekijänoppaita ja omaa kokemustani sarjakuvantekijänä. Tutkielmassani vertaan suomalaista kansanluonnetta ja tunneilmaisua ja sen vaikutusta tunneilmaisuun sarjakuvissa. Aineistona käytän mahdollisimman laajasti kirjastosta ja ystäviltä lainattuja sekä netissä julkaistuja sarjakuvia.

Haastattelujen avulla haen vahvistusta analyysilleni, jossa käsitteelen tunteen ilmaisukeinoja suomalaisissa sarjakuvissa.

Loppupäätelmänä voi todeta, että 2010–2020 julkaistuissa suomalaisissa sarjakuvissa osataan kuvastaa tunteita, mutta tunteiden kuvaus on suomalaiselle tyypilliseen tapaan rauhallista. Suomalaiset eivät ehkä paljon ilmaise tunteitaan puhumalla vaan kehon kielellä ja kasvojen ilmeillä. Eli suomalaiset antavat tekojensa puhua puolestaan, myös tunneilmaisussa.

Jokaisen henkilökohtainen kokemus, kulttuurista ja oma subjektiivinen näkemys vaikuttaa lopulta siihen, miten sarjakuvien tunteita tulkitsee tai millaista sarjakuvaa piirtäessään tuottaa.

Asiasanat: Tunteet, tunneilmaisuus, sarjakuva, suomalaiset sarjakuvat, suomalainen kansanluonne

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Communication, Option of Visual Communication

---

Author: Jasmina Saukkonen

Title of thesis: How Feelings are expressed in Finnish comics published in 2010–2020

Supervisor: Tuukka Uusitalo

Term and year when the thesis was submitted: Fall 2020

Number of pages: 58

The thesis deals with the expression of emotions in Finnish comics. The inspiration for this thesis is my comic about compassion that I made in the spring of 2020. The aim is to find out how emotions are presented in comics, and how Finnish comics artists handle and present emotions in their comics.

I will study and analyze Finnish comics published in 2010–2020 using Scott McCloud's definition of the six primary emotions: anger, disgust, fear, joy, sadness, surprise, and how the rest of the emotions are variations of these six.

As a knowledge base I use various sources about Finnish culture and emotional expression. I will also use comic making guidebooks and my own experience as a comics creator.

In my research, I compare the Finnish folk characteristics and emotional expressions, and their effects on emotional expression in Finnish comics. As material I use comics borrowed from the library and my friends, and comics published online.

Through the interviews, I seek confirmation of my analysis, in which I deal with the means of expressing emotion in Finnish comics.

In conclusion, it can be said that Finnish comics published in 2010–2020 know how to reflect emotions – it's calm, as is typical for Finns. Finns may not talk much about their feelings, but we are able to express our feelings through body language and facial expressions. In other words, Finns let their actions speak for themselves.

Everyone's personal experience, cultural background, and their own subjective view ultimately affect how they interpret emotions or express them in the comics they draw.

Keywords: Emotions, emotional expression, comics, Finnish comics, Finnish folk character

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TUNTEET	7
2.1	Tunteiden määrittäminen	7
2.2	Tunteet kulttuurissa	7
2.3	Tunteiden biologinen pohja	8
3	SUOMALAINEN KULTTUURI.....	9
3.1	Suomalainen kansanluonne	9
3.2	Suomalainen tunneilmaisu	10
3.3	Tunteiden ilmaiseminen.....	11
3.4	Suomalaiset ihmissuhteet.....	12
3.5	Ja miehet eivät itke.....	12
4	TUNTEIDEN ILMAISU SARJAKUVISSA	13
5	SUOMALAISEN SARJAKUVAN HISTORIA JA TYILI	16
5.1	Sarjakuvan historia	16
5.2	Sarjakuvan tyyli	17
6	TUNTEEN ILMAISUKEINOJA SUOMALASISSA SARJAKUVISSA	19
6.1	Viha	20
6.2	Inho	25
6.3	Pelko	27
6.4	Ilo	32
6.5	Suru.....	39
6.6	Hämmästyminen	42
6.7	Yhteenveto	46
7	PALAUTETTA TEKIJÖILTÄ	48
8	POHDINTA	49
8.1	Omat tausta ja tutkielman valinta	49
8.2	Olettamukset ja oivallukset.....	50
	LÄHTEET.....	54
	TUTKIMUSMATERIAALI.....	56

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa käsitellään tunteiden ilmaisua suomalaisissa sarjakuvissa. Inspiraationa tälle tutkielmalle toimii keväällä 2020 tekemäni sarjakuva myötätunnosta. Sain sarjakuvan teon aikana palautteen ohjaavalta opettajaltani, että tunteiden ja abstraktien asioiden kuvaaminen ilman sanoja, niin että lukija ymmärtää mistä on kyse, on hyvin haasteellista. Tämä haasteellisuus kiehtoi minua, koska itselle tuntui päivänselvältä, jos hahmo on surullinen tai iloinen. Mistä tunnistamme nämä visuaaliset vihjeet, ilman että niitä meille suoraan kerrotaan?

Tämä on samalla ainutlaatuinen tilaisuus tutustua suomalaiseen sarjakuvaan, jota en ole ennen lukenut. Päädyin tutkimaan aihetta suomalaisen sarjakuvan kannalta, koska stereotyyppisesti me suomalaiset emme paljon puhu tai näytä tunteita. Pitääkö tämä paikkansa ja näkyykö se myös sarjakuvissa? Miten tunteita esitetään vuosina 2010–2020 valmistuneissa suomalaisissa sarjakuvissa?

Lähtökohdaksi käsitelen suomalaista kansanluonnetta, kulttuuria ja tunteiden esittämistä. Tutustun ja analysoin suomalaisia sarjakuvia käyttäen Scott McCloudin mukaista määritelmää kuudesta päätunteesta: viha, inho, pelko, ilo, suru, hämmästys. Muut tunteet ovat variaatioita näistä kuudesta tunteesta.

Haastattelen vielä kahta sarjakuvantekijää, joiden teoksia myös käsitelen. Pyydän heiltä palautteen tekemäni analyysin pohjalta. Pitävätkö tulkintani heidän mielestään paikkansa vai olinko heistä erehtynyt arvioinnissani.

Loppupohdintoissa käyn läpi tarkemmin omia olettamuksia ja oivalluksia, joita koin tämän tutkielman teon aikana.

2 TUNTEET

2.1 Tunteiden määrittäminen

Tunteita on hyvin vaikea määrittää, mutta jokainen ihminen kokee tunteita ja ne ovat syy-seuraussuhde monelle toiminnallemme. Tunteella tarkoitetaan, että kehossa ja mielessä tuntuu joltakin. Tunteita on lukemattomia erilaisia. Ne ovat yksilöllisiä: ihmiset voivat kokea samoissa tilanteissa hyvinkin erilaisia tunteita. Ne ovat osa kommunikoinnin keinoja, ilmaisemaan sitä miltä itsestä tai toisesta tuntuu. Kukaan ei ole tunnetaidoiltaan täysin oppinut, joten voi olla hyvinkin haastavaa välillä tunnistaa omia tunteita, toisen ihmisen tunteista puhumattakaan. Tunneasioissa ollaan paljon arvailujen varassa. Pitää yrittää kuunnella, mitä toinen viestittää kehollaan, käytöksellään tai ilmaisee sanoillaan ja ilmeillään. (Nuorten mielenterveystalo, viitattu 20.9.2020.)

Joillekin ihmisille tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen on helpompaa. Toisille tämä voi olla hyvinkin haasteellista. Erityistä vaikeutta tunnistaa omia tunteita ja erottaa niitä kehon tuntemuksista kutsutaan aleksitymiaksi. Tätä ongelmaa lasketaan ilmenevän 13 % suomalaisista. Aleksitymia on ulkoisiin, konkreettisiin asioihin suuntautunut ajattelutapa, johon liittyy vaikeus sanoa kuvailla omia tunteita. (Opetushallitus, viitattu 20.9.2020.)

2.2 Tunteet kulttuurissa

Ihmisen tunneilmaisut ovat vahvasti kulttuurin ja kasvatuksen tulosta. Tunneilmaisuihin ilmenee ihmisen saama kasvatusta ja ympäristön vaikutus vähintään yhtä paljon kuin hänen oma persoonallisuutensa. Liisa Keltikangas-Järvinen toteaa että, kulttuuri ei sano vain sitä millä tavoin tunteita ilmaistaan, vaan myös sen, mitkä tunteet ovat sopivia sekä mitä tunteita ihminen ylipäänsä saisi tuntea ja mitä ei. Ihmisillä on kaikissa kulttuureissa valmius samanlaisiin tunteisiin. Jokaisessa kulttuurissa on siis hiljaisia ja räiskyviä ihmisiä, mutta kulttuuri määrää, miten näitä tunteita ilmaistaan. Itsensä hillitseminen ei ole pelkästään pohjolaista ihannetta, vaan monissa kulttuureissa se on merkki asiallisesta ja järkevästä ihmisestä. (Keltikangas-Järvinen 2000, 153.)

2.3 Tunteiden biologinen pohja

Vaikka tunteiden ilmaiseminen on sidoksissa kulttuuriin, tunteilla on kuitenkin myös kaikille ihmisille yhteinen biologinen pohja, joka ei ole riippuvainen kulttuurista. Näitä tunteita ovat esimerkiksi pelko ja aggressio, sekä myös monet kiintymykseen ja toisen hoivaamiseen liittyvät tunteet. Näillä tunteilla, joilla on selvimmin biologinen pohja, on ollut tärkeä tehtävä ihmisen eloonjäämisessä ja olemassaolon taistelussa. Kulttuuri ja sosiaalinen kehitys ovat kuitenkin lisänneet tunteiden määrää eriyttämällä tietyistä perustunteista monimutkaisempia vivahteita, niin että taustalla olevia alkupe-
räisiä biologisia tunteita ei aina ole mahdollista edes tunnistaa. (Keltikangas-Järvinen 2000,162–163.)

3 SUOMALAINEN KULTTUURI

Info Finlandin sivustolla kerrotaan suomalaisista tavoista ja arvoista. Suomalainen yhteiskunta on tasa-arvoinen. Oikeudenmukaisuus ja sananvapaus ovat meille tärkeitä asioita. Olemme luottavaisia ja rehellisiä kansaa, lupauksista ja aikatauluista pidetään kiinni. Suomalaiset arvostavat yksityisyyttä ja omaa tilaa. On syytä ilmoittaa etukäteen, jos aikoo käydä vierailulla toisen luona. Suomalaiset eivät suostu tai osaa kehua itseään, vaatimattomuus on kaiken A ja O. Luonto on suomalaisen toinen koti, ja olemme kahvin suurkuluttajia. Sauna ja vihta tulee löytyä kaikilta ja ulkokengät otetaan aina pois eteisessä. (Info Finland 2020, viitattu 19.9.2020.)

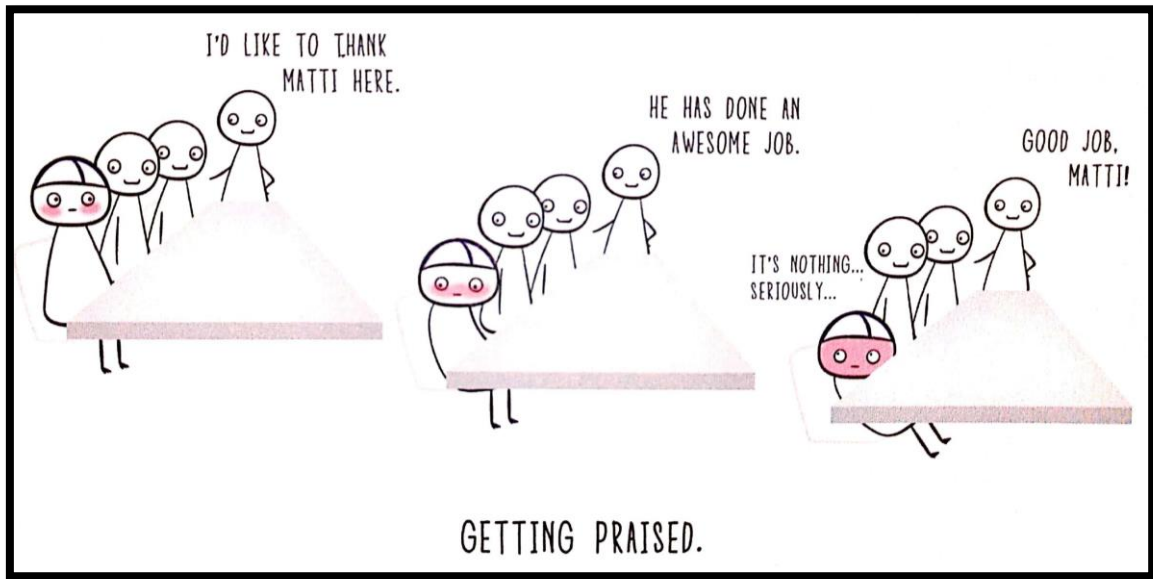
Suomen Antropologisen Seuran julkaisemassa kirjassa *Mitä on suomalaisuus*, käsitellään suomalaista omalaatuisuutta. Suomalaisesta kulttuurista puuttuvat monet kansallisuuden, etnisen uskonnollisuuden ja kristinuskon yhteiskytkenät. Veikko Anttosen mukaan kun suomalainen juhlistaa suomalaisuuttaan – tämä tapahtuu ensisijaisesti kansalliseepoksen Kalevalan ja kansanperinteen, metsä-, vaara-, ja järviluonnon, talvisodan hengen, urheilun, saunan, viinan ja Suomen markan merkeissä. (Anttonen 1993, 50.)

3.1 Suomalainen kansanluonne

Kansanluonne on arkielämän käsite, jota tiede ei tunne. Kuitenkin kaikki ymmärtävät, mitä sillä tarkoitetaan. Liisa Keltikangas-Järvinen määrittelee kirjassaan *Tunne itsesi suomalainen* kansanluonteen, että se on jollekin kansalle tyypillisiä tuntomerkkejä, jotka erottavat sen muista kansoista. ”Luonnollisesti kyse on stereotyyppioista, ja yksilöiden välinen vaihtelu on kansojen välistä vaihtelua suurempi”. (Keltikangas-Järvinen 2000, 21.)

Kulttuuri muovaa kansanluonteen osoittamalla, miten erilaisissa tilanteissa tulee käyttäytyä, mikä on sovelias ja mikä ei. Suomalaiseen hyvään käytökseen ei kuulu itsensä esille tuominen tai kehuminen. Ihmisen kuuluu työllä ja teoillaan osoittaa ansionsa, mutta siitä huolimatta emme osaa ottaa vastaan kehujakaan. Tästä oiva esimerkki on sarjakuvataiteilija Karoliina Korhosen *Finnish Nightmares* -sarjakuvan Matti-hahmo (kuva 1). Suomalainen kohtelias ihminen ei myöskään asetu seisomaan keskelle huonetta, ei metelöi tai naura eikä puhu kovalla äänellä. Tästä syystä myös

esiintymispelkoa ja jännitystä pidetään normaalina. Ihmistä, joka nauttii esiintymisestä, niin sanottu parrasvaloissa olemisesta, pidetään narsistisena. (Keltikangas-Järvinen 2000, 118.)

KUVA 1. Finnish Nightmares: suomalainen ei kestä kehuja tai olla huomion kohteena (Korhonen 2016)

Teemu Luukka kirjoittaa Helsingin Sanomien artikkelissa suomalaisesta kahvikulttuurista. Suomalaiset juovat eniten kahvia maailmassa, ja ei ole tiedossa toista maata, jonka työehtosopimuksessa on erikseen määritelty kahvitaumat. Luukka siteeraa artikkelissaan Petri Niemisen ja Terho Puustisen tietokirjaa Kahvi. Nieminen ja Puustinen arvioivat kahvin suosion syyksi lämpimän juoman maistumisen kylmässä maassa, mutta perimmäiseksi syyksi on uskottu olevan, että suomalaisen ei ole tarvinnut puhua, kun hän juo kahvia. Luukka kiteyttää Niemisen ja Puustisen pohdintoja: "Hissukseen etenevä kahvihetki sopi jurolle ja pöyhkeilyä vierastavalle kansalle. Turhia höpinöitä ei tarvittu, kun kahvin varjolla voitiin pitää yllä edes jonkinlaista sosiaalista kanssakäymistä." (Luukka 2020, viitattu 28.9.2020.)

3.2 Suomalainen tunneilmaisuu

Suomalainen puhuu vain silloin, kun on asiaa, ja turhia jaarittelematta. Tämä vaikuttaa tunneilmaisuuun, sillä tunteet harvemmin ovat "asiaa". Niinpä avoin tunteista puhuminen on vierasta suomalaiselle kulttuurille. Keltikangas-Järvinen käsittelee suomalaisuutta suomalaisten sananlaskujen kautta, ja poimii kolme tunnetta, joihin kiteyttää sananlaskujen annin suomalaiselle tunneilmaisulle:

ilo, suru ja kateus. Tunne-elämämme vaikuttaa sananlaskujen valossa hyvin köyhältä. Ei siis tarvitse ihmetellä, jos tällainen kulttuuri kasvattaa ihmisille oman erityisen tunneilmaisun. Keltikangas kiteyttää: ”Tunteita ei näytetä, niitä ei tuhlata, niitä ei arvosteta”. (Keltikangas-Järvinen 2000, 154–155.)

3.3 Tunteiden ilmaiseminen

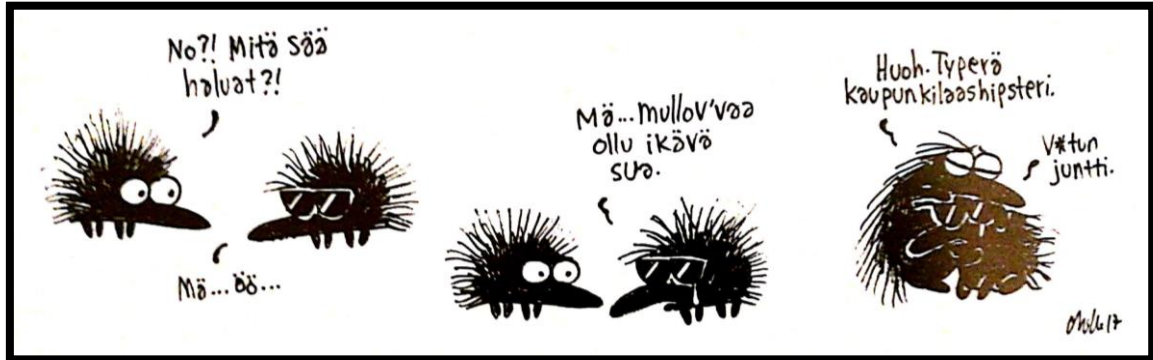
Tunteiden ilmaiseminen tarkoittaa tunteiden osoittamista muille ihmisille. Tunteita voidaan ilmaista ilmeillä, eleillä tai liikkeillä. Ihmisillä on oikeus kaikkiin tunteisiinsa, mutta ei kuitenkaan niiden kaikenlaiseen ilmaisemiseen. Kulttuurin merkitys on tunteiden ilmaisussa suuri. Täydellinen tunteiden ilmaisun vapaus on vain mielikuvituksessa. Länsimainen kulttuuri, johon Suomikin kuuluu, pitää kielellistä ilmaisua eli tunteista puhumista ja niiden kuvaamista ensisijaisena. Joissakin kulttuureissa ruumiinkieli, eli ilmeet ja eleet ovat tärkeämpiä. (Keltikangas-Järvinen 2000, 175–176.)

Psykoterapian professori Jaakko Seikkula tutkimuksessaan *Kehollisuus pariterapiassa saattaa sopia erityisesti miehille*, sanoo seuraavasti: ”On totta, että naisilla on laajempi sanavarasto tunteiden ilmaisuun, mutta miehet kokevat tunteensa kehollaan. Tunne-elämyksiä voi kokea monella eri tavalla.” Oli havaittu, että kommunikaatio ei sisällä vain ainoastaan puhetta, vaan kaikki vuorovaikutteinen ilmaisu on myös kehollista. Ilmeitään on vaikea säädellä, mutta käsien liikkeitä puhuessa, voi yrittää kontrolloida. Seikkula luettelee, että itku, ruumiin liikkeet ja hiljaisuus ovat kaikki kehollisia tunneilmaisuja. (Jyväskylän yliopisto 2017, viitattu 3.11.2020.)

Verbaalisen ilmaisun vähäsanaisuus on perinteisesti pidetty suomalaisuuden ytimenä, kuten sananlaskukin kertoo: puhuminen on hopeaa, vaikeneminen on kultaa. Suomalaisen perinnekulttuurin ilme on perushapan jurutus. Kasvojen ilmeillä on oleellinen merkitys, kun tulkitaan toistemme tunteita. Vaikka kulttuuri ja kasvatus vaimentavatkin monia eleitä ja ilmaisuja, positiivisen ja negatiivisen tunnetilan lisäksi kyetään arvioimaan myös pelkoa, suuttumusta ja inhoa. Se, kuinka hyvin vastaanotamme ihmisen kertomat asiat, on riippuvaista siitä miten vakuuttava kertoja on. Paljastaako kehon kieli tai ilmeet jotain sellaista, mitä kertoja todella tuntee, ja ovatko nämä kaksi asiaa ristiriidassa keskenään? Arvioinnin kohteen tulee olla tuttu, jotta voisi vetää kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä. (Keltikangas-Järvinen 2000, 177.)

3.4 Suomalaiset ihmissuhteet

Stereotyyppisesti suomalaisessa kulttuurissa näytetään tunteita hyvin säästeliäästi, varsinkin perhe- ja ystäväsuhteissa. Tunteiden, etenkin hellyyden osoittaminen toista ihmistä kohtaan on hyvin vaikeaa suomalaisille, vaikka jokainen kuitenkin kaipaa pientä hellyyttä elämäänsä. Tästä esimerkkinä Milla Paloniemen *Kiroileva siili* (kuva 2). Hellyydenosoitukset saatetaan näyttää mutkan kautta, suoraan ei voi sanoa välittävänsä toisesta.

KUVA 2. Kiroilevassa siilissä ystävää ei voi noin vaan halata (Paloniemi 2018, 78)

3.5 Ja miehet eivät itke

Tunteiden osoittaminen stereotyyppisesti ajateltuna on miehille ja pojille vielä haasteellisempaa kuin suomalaisille naisille. Kaisa Viitasen artikkelissaan haastatteleva sosiologi ja nuorisotutkija Marja Peltola kertoo tutkineensa 12–15-vuotiaiden poikien ajatuksia vaikeiden tunteiden ja huolien ilmaisemisesta läheisissä ihmissuhteissa. Heidän mukaansa voi itkeä hautajaisissa, mutta itkeskely muuten on noloa ja epämiehekästä. Äitien kanssa tehdään kotitöitä ja samalla voidaan puhua henkilökohtaisistakin asioista. Isien kanssa vietetään aikaa enemmän kodin ulkopuolella yleensä puhuen jotain urheiluun, autoihin tai pelaamiseen liittyvää. Ensimmäinen tapa hoitaa tätä on, jos vanhemmat osaisivat puhua tunteistaan avoimesti, lapset oppivat toimimaan samoin. Toinen tapa on vaalia lastensa ystävyysuhteita jo varhaisessa vaiheessa. Hyvän ystävän kanssa voi avautua haavoittuvuudesta ja epävarmuudesta. (Viitanen 2020, viitattu 7.9.2020.)

4 TUNTEIDEN ILMAISU SARJAKUVISSA

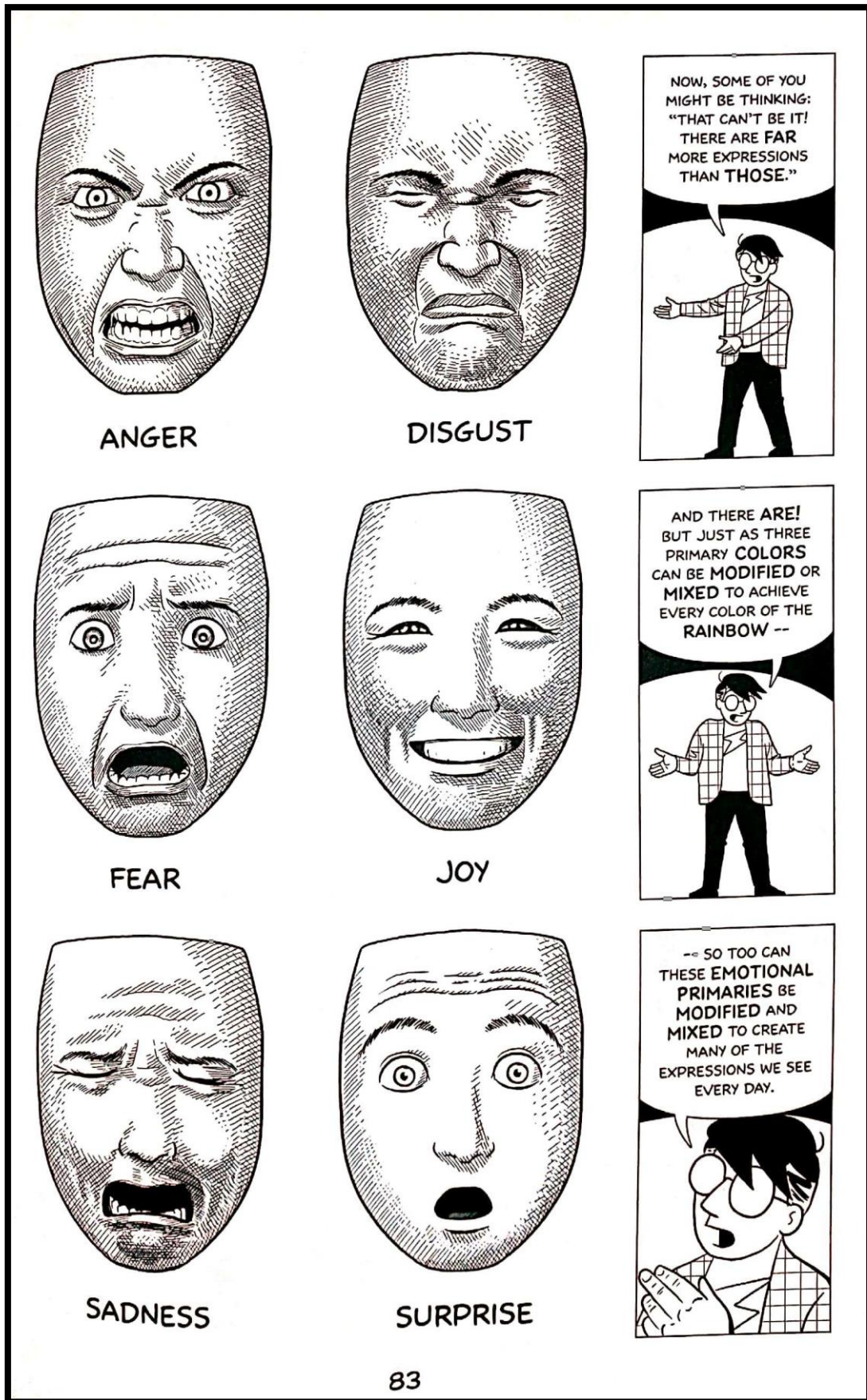
Mari Ahokoivu neuvoo *Sarjakuvantekijän oppaassa* hahmonluonnista. Hän kehottaa tarkkailemaan omaa ja muiden ihmisten kehonkieltä erilaisissa tilanteissa ja poimimaan sieltä piirtäjälle inspiraatiota (kuva 3). Tuskinpa kukaan reagoi näin vahvasti keholla oikeassa elämässä, mutta sarjakuvissa joudutaan tyyllittelemään välillä karikatyyrimaisesti ilmeitä ja eleitä, jotta niiden sanoma varmasti välittyy katsojalle.

KUVA 3. Sarjakuvantekijän oppaassa tunteiden ilmaisua keholla (Ahokoivu 2007, 34)

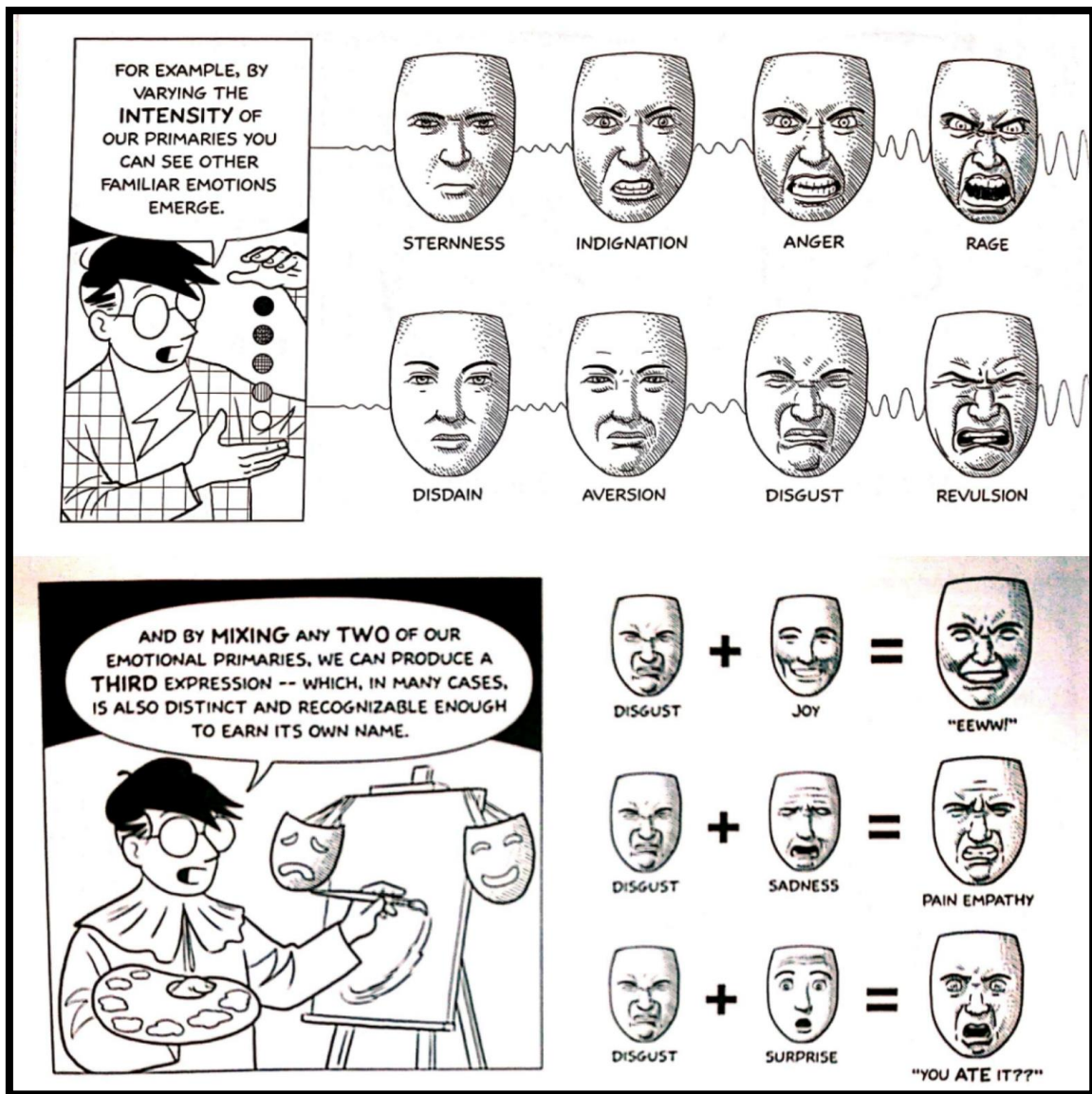
Scott McCloud on yhdysvaltalainen sarjakuvantekijä, joka on tehnyt monia oppaita sarjakuvien tekemisestä. Kirjassaan *Making Comics* McCloud puhuu tunteiden esittämisestä. Hän esittelee kuusi päätunnetta: viha, inho, pelko, ilo, suru ja hämmästys (kuva 4). Loput tunteet ovat oikeastaan variaatioita näistä kuudesta tunteesta. (McCloud 2006, 83.)

McCloud vertaa näitä kuutta päätunnetta kolmeen pääväriin. Jos sinistä, punaista ja keltaista voidaan yhdistellä ja sekoittaa ja täten luoda eri sateenkaaren sävyt, nämä kuusi päätunnetta voidaan myös muokata ja yhdistellä erilaisiksi ilmeiksi. Uusien ilmeiden ja tunteiden luomiseen vaikuttaa se, kuinka intensiivisesti tunteita esitetään tai millaisia vaikutelmia saadaan aikaan, kun päätunteita yhdistellään (kuva 5). Esimerkiksi jos vihan perusilmeeseen yhdistetään iloa, niin saa vaikutelman julmuudesta. (McCloud 2006, 84–85.)

KUVA 4. Making Comics: mallikuvat kuudesta päätunteesta (McCloud 2006, 83)

KUVA 5. Making Comics: tunteiden intensiivisyys ja niiden yhdistäminen (McCloud 2006, 84-85)

Tunteiden ilmaisemiseen on myös monia tehokeinoja. Väreillä, viivanjäljellä ja sen intensiivisyydellä, pelkästään eri välineillä: kynä, hiili, tussi, vahaliitu, sivellin, tulee omanlaisensa jälki ja tunnelma. Ahokoivu mainitsee, että värien käyttöä voi harkita, jos se on mahdollista. Kuitenkin joihinkin sarjakuviin sopii paremmin mustavalkoisuus. Värien tulee tukea tarinaa, joskus yksi tai kaksi tehosväreä riittää luomaan sarjakuvaan oikeanlaista tunnelmaa. (Ahokoivu 2007, 85.)

5 SUOMALAISEN SARJAKUVAN HISTORIA JA TYYLI

5.1 Sarjakuvan historia

Juri Nummelin kirjassaan, *Sarjakuvan lyhyt historia* käsittelee sarjakuvaa 1700- ja 1800-lukujen ensimmäisistä kokeiluista nykypäivään asti. Hän kertoo myös suomalaisen sarjakuvan historiasta. Olen koonnut tähän kiteytetyn version siitä.

Suomessa sarjakuva on käynyt samanlaista kehityskulkua kuin muuallakin maailmassa. Alussa sarjakuvia esiintyi kokeiluna sanomalehdissä, siitä siirryttiin viihdesarjakuviin ja siitä kehityttiin oma-elämäkerralliseen ja journalistiseen sarjakuvaan. Suomessa sarjakuva ei kuitenkaan ole päässyt samanlaiseen asemaan kuin esimerkiksi Ranskassa tai Japanissa, Yhdysvalloista puhumattakaan. Ensimmäisenä suomalaisena sarjakuvana on pidetty Ilmari Vainion vuonna 1911 käsikirjoittamaa ja piirtämään *Professori Itikaisen tutkimusretkeä*. Jokaisella sivulla oli vain yksi kuva. (Nummelin 2018, 157.)

1920-luvulla alkaneissa sarjakuvissa ei juuri käytetty puhekuplia, vaan teksti juoksi yleensä kuvien alla. Vasta seuraavilla vuosikymmenillä suomalaisessakin sarjakuvassa nähtiin enemmän puhekuplia ja muutenkin dynamisempaa kuvakerrontaa. Samalla suomalaisen sarjakuvien aiheet muuttuivat arkisten tapahtumien kuvaamisesta vauhdikkaampaan seikkailuun, kuten muuallakin maailmassa. (Nummelin 2018, 160.)

Vuonna 1949 ulkomaiset, varsinkin amerikkalaiset sarjakuvalehdet, tekivät maihinnousun Suomeen. Aiemmin niitä oli julkaistu vain sanomalehdissä ja lukemistolehdissä. Ulkomaiset sarjakuvat veivät tilaa kotimaisilta lehdiltä, koska ne olivat usein halvempia ja tehokkaammin levitettyjä. (Nummelin 2018, 161.)

1960-luvulla näkyi kulttuuri-ilmapiirin radikalisoituminen ja politisoituminen myös Suomessa pienellä underground-sarjakuvan esiinmarssilla. 1970-luvulla perustettiin Suomen sarjakuvaseura, joka alkoi julkaista *Sarjainfo*-nimistä lehteä. Lehdessä nähtiin sarjakuvaa koskevaa tutkimusta ja

kritiikkiä. Sarjainfo ilmestyy vielä nykyään ja se on merkittävin sarjakuvaa käsittelevä lehti Suomessa. Valokopiokoneiden tuleminen markkinoille mahdollisti vuosikymmenen lopussa omatekoisen sarjakuvatuotannon uuden nousun. (Nummelin 2018, 165,169.)

2000-luvulle tultaessa suomalainen sarjakuva on osoittanut monipuolisuutensa ja laadukkuutensa. Omaelämäkerralliset sarjakuvat ovat nousseet merkittäviksi ilmiöiksi. Naispiirtäjien määrä Suomessa lähti myös vahvaan kasvuun vuosina 1990–2000. (Nummelin 2018, 170,172.)

2010-luvun lopulla sarjakuvia uhkaa sama kohtalo kuin muitakin painotuotteita. Sarjakuvien myynti on vähentynyt ympäri maailmaa. Siksi osa sarjakuvantekijöistä julkaisee työnsä vain netissä. Suomessa kuitenkin monet kustantajat panostavat klassikoihin ja painattavat sarjakuvakoosteita vanhoista yleisön suosikeista. Sarjakuva on osoittanut yli sadan vuoden aikana monipuolisuutensa ja taipuisuutensa taidemuotona, varsinkin Suomessa. Nykyään julkaistaan paljon enemmän keskenään varsin erilaisia sarjakuvia. (Nummelin 2018, 191–194.)

5.2 Sarjakuvan tyyli

KUVA 6. Pieni kooste suomalaisista sarjakuvista (Takalo 2015, Nykänen 2010, Niemensivu 2013, Ahokoivu 2018 ja 2010, Nieminen 2014, Tiihonen 2011)

Paul Gravett puhuu kirjassaan *Sarjakuvromaani ja miten se voi muuttaa elämäsi* sarjakuvateoksen piirrosjäljestä ja kuinka hyvin se heijastaa tekijän persoonallisuutta. Yksilöllisiä sarjakuvatyylejä on yhtä paljon kuin on tekijöitäkin. (Gravett 2007, 11.) Tämä näkyy varsinkin suomalaisessa sarjakuvassa, koska meillä ei ole tiettyä yleistä tyyliä, josta tunnistaisi suomalaisen sarjakuvan. Suomalaisessa sarjakuvassa 2010–2020-luvuilla suositaan käsintehtyyn tuntuun: akvarellivärejä, tusseja ja tekstausta käsin (kuva 6).

Gravettin mukaan sarjakuvan kuvailmaisun ei tarvitse olla realistista. Teknisesti viimeistelty piirrosjälki saattaa vieraannuttaa lukijan. Joskus vähemmän taidokkaan tuntuiset kuvat voivat alkaa elää lukijan mielessä, kun niille antaa mahdollisuuden. Massatuotantosarjakuvissa piirrosjälki toistaa usein samaa kaavaa ja ideaa loputtomiin, ja näin lopputulos on sujuva ja hiottu, mutta voi olla eloton. Gravett mainitsee: ”Taidokkainkaan piirrostyle ei pelasta huonoa tarinaa, mutta rosoinen viiva voi sopia loistavasti hyvään tarinaan. Tarina on aina tärkein”. (Gravett 2007, 11.)

Laura Myllykoski toteaa analyysissään *Suomalainen sarjakuva ei vetoa teineihin, ja se on huolestuttavaa*, että lapsille ja nuorille suunnattua sarjakuvaa Suomessa ei tehdä juuri ollenkaan. Suomalaista sarjakuvaa lukevat etupäässä aikuiset sarjakuvaharrastajat, koska heille se on suunnattu. Myllykoski kirjoittaa sarjakuvan tyylistä seuraavaa: ”Suomalainen sarjakuva on taiteellisesti kunnianhimoista ja ilmaisukeinoiltaan vaihtoehtosarjakuvaa. Jos populaarikulttuurin ja taiteen väliin haluaa vetää rajan, taiteilee suomalainen sarjakuva tällä rajalla.” (Myllykoski 2019, viitattu 7.10.2020)

Gravett sanoo, että piirrostyle on ensimmäinen asia, jonka lukija kuitenkin havaitsee, ja ellei se miellytä, voi koko teos vaikuttaa vastenmieliseltä (Gravett 2007, 11). Ehkäpä suomalainen taiteellinen sarjakuvatyylit ei vain miellytä nuoria lukijoita.

Nuoria kuitenkin vielä jossain määrin kiinnostaa japanilaiseen populaarikulttuuriin liitettävät sarjakuvat eli manga. Se vetoaa tunteisiin, ja tarinoissa tietynlainen estetiikka on suuressa osassa. Laajasta valikoimasta löytyy selkeästi lapsille ja teineille suunnattua sarjakuvaa. Japanissa mangaa eivät lue pelkästään sarjakuvaharrastajat, vaan aivan kaikki, ikäryhmästä riippumatta. (Myllykoski 2019, viitattu 7.10.2020.)

6 TUNTEEN ILMAISUKEINOJA SUOMALAISISSA SARJAKUVISSA

Suomalainen kulttuuri ei suosi valtavaa tunteiden esittämistä. Meidän stereotyyppisesti uskotaan olevan hiljaista kansaa, joka ei paljoakaan tunteistaan puhu. Mutta onko näin? Ja näkyykö se meidän sarjakuvissamme? Miten ja millä keinoin suomalainen sarjakuvataiteilija kykenee esittämään tunteita sarjakuvassa (kuva 7)? Etsin sarjakuvista nimenomaan hahmojen ilmeitä, elekieltä ja värien käyttöä.

Olen pyrkinyt keräämään mahdollisimman paljon erilaisia esimerkkejä, joiden julkaisut sijoittuvat vuosille 2010–2020. Jaan esimerkit kuuteen perustunteiden kategoriaan Scott McCloudin mallin mukaan: iloon, suruun, pelkoon, inhoon, vihaan ja hämmästykseen. Kaikki tulkinnat pohjautuvat omiin päätelmiini, johon vaikuttaa historiani sarjakuvantekijänä ja mangan lukijana.

KUVA 7. Sarjakuvassa Villimpi Pohjola – Irtiotto: Ilmeiden merkitys (Ahonen 2018, 56)

6.1 Viha

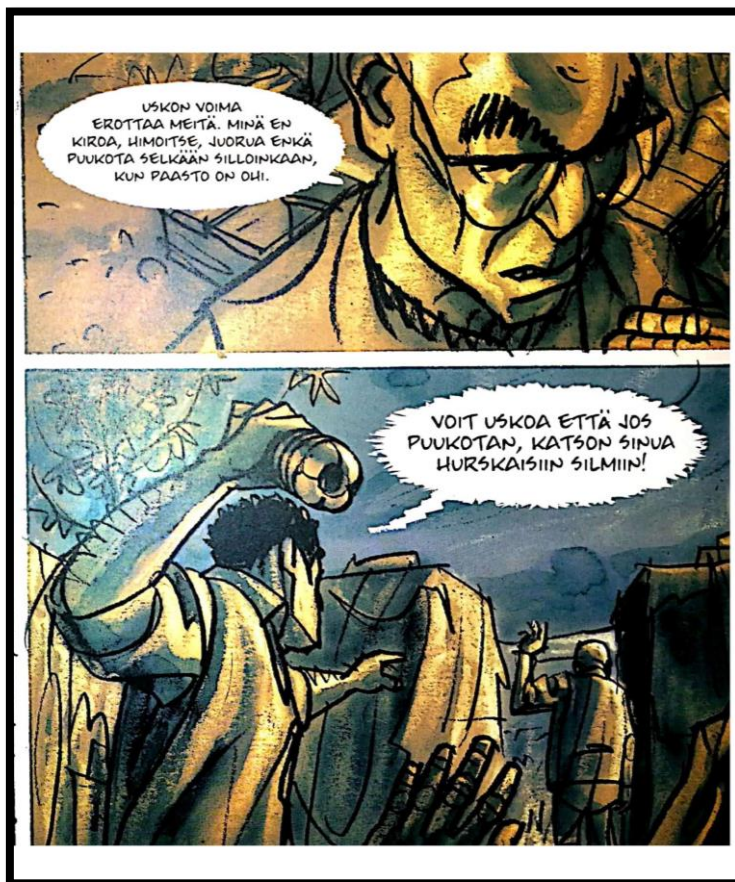
Suomalaisessa sarjakuvassa vihan tunteita esitetään melkein poikkeuksetta kurtistuneilla kulmakarvoilla, pienentyneillä iiriksillä ja kohonneilla hartioilla. Kädet ilmaisevat vihaa, ne saattavat olla valmiina hyökkäämään, tai viha jännittää lihaksia, kun kädet pusertuvat nyrkkiin.

KUVA 8. Hiilijalanjälkeen jääneet: esimerkki vihasta (Nyysölä 2019, 28)

Sami Nyssölän sarjakuvassa *Hiilijalanjälkeen jääneet* esitetään kohtaaminen päähenkilön Jantan ja hänen koulukiusaajansa kanssa (kuva 8). Ensimmäisessä ruudussa näkee Jantan, joka vaikuttaa hyvinkin neutraalilta tässä tilanteessa: ilmettä ei ole, ryhti on hiukan kasassa, mutta mikään ei indikoi suurempia tunteita. Toisessa ruudussa näytetään rennolta vaikuttava Sonja, joka nojaa ikkunaa vasten, käsi taskussa ja toisella kädellä hieroo leukaansa pohdiskellen. Lukija voisi olettaa Sonjan olevan jopa iloinen nähdessään Jantan. Lukija kuitenkin tietää Sonjan kiusaavan Janttaa, joten kontekstin kautta ymmärretään Sonjan olevan enemmän omahyväinen.

Kolmannessa ruudussa tilanne äityy käsiryssyyn, ja Jantta käy fyysisesti käsiksi Sonjaan. Viivan jälki on hyvin hentoa ja kasvojen ilmeet ovat kauttaaltaan hyvin minimaaliset. Melkein voisi sanoa, että pari pistettä ja viivaa edustavat kasvoja, mutta itse riitatilanteessa piirteet korostuvat. Tuimaa katsetta vahvistavat rypistyneet kulmakarvat, ja sanat lausutaan hampaat irveessä. Kädessä olevat korostusvarjot ilmaisevat Jantan erittäin tiukkaa otetta Sonjan ranteesta. Tässä näkee siis vihan ilmaisun fyysisessä muodossa.

KUVA 9. Näkymättömät kädet: esimerkki vihasta (Tietäväinen 2011,106)

Toinen esimerkki vihan esiintymisestä fyysisenä väkivaltana on Ville Tietäväisen sarjakuvassa Näkymättömät kädet (kuva 9). Kuvassa mies uhkaa toista miestä. Käsi on jännittyneenä valmiina heittämään pullon, kun toinen käsi osoittaa syyttävällä sormella kauempana selin olevaa miestä. Poistuvan miehen täysi välinpitämättömyys on osoitus pelottomuudesta ja käden heilautus kertoo, että todellista vaaraa uhoamisesta ei ole.

KUVA 10. Oksi: esimerkki vihasta (Ahokoivu 2018, 125)

Mari Ahokoivun *Oksi*-sarjakuvassa Parka, pieni liekipäinen olento, on polttanut äitinsä, karhuemon Umin, karhunpennut elävältä. Parka ei tajua tekojensa vakavuutta ja onnellisesti toteaa äidilleen, että nythän me voimmekin olla kahdestaan (kuva 10). Äiti ei heti reagoi asiaan, mutta katsojalle on selvää, että pinnan alla kiehuu jotain sanoin kuvaamatonta vihaa ja oletettavaa surua. Äiti on paikallaan ja hiljaa, mutta hänen päänsä ympärillä leijuu musta massa, joka kuvastaa tätä

pyörrettä, jonka silmässä hän on. Äidin pupillit ovat kadonneet, pelkkä valkuainen on jäljellä. Tämä on tehokeino, jonka itse tunnistan mangasta. Kun hahmo on suunnattoman raivon vallassa, puhutaan niin sanotusta berserk-hetkestä (kuva 11). Tämän pohjalta itse jo tiesin, että kohta tapahtuu jotain. Äidin hiljaisuus on vain tyyntä myrskyn edellä, ja seuraavassa hetkessä hän yrittääkin tappaa Paran.

KUVA 11. BERSERK: suunnaton raivo (Kentaro Miura 1989)

Jussi-Pekka "JP" Ahosen sarjakuvassa *Villimpi Pohjola: Irtiotto* Ukko on saanut kutsun työhaastatteluun ja tuskailee asuvalintaa (kuva 12). Ukon puoliso Muusa yrittää auttaa ehdottamalla eri asuja. Ukko ei hyväksy yhtäkään vaihtoehtoa ja turhautuu koko ajan entistä enemmän. Poskilla näkyy pieni puna verenpaineen nousemisen takia. Lopulta Ukko turhautuu liikaa ja heittäytyy sängylle makuulle sikiöasentoon mököttämään. Muusa osoittaa tukeansa ja yrittää lohduttaa. Ahonen on piirtänyt hahmoille hyvin ilmeikkäät kasvat ja kehonkielen. Tämä on ihastuttava kuvaus tavallisesta arjesta.

KUVA 12. Villimpi Pohjola - Irtiotto: esimerkki vihasta ja turhautumisesta (Ahonen 2018)

Emmi Niemisen sarjakuvassa *Vahinkoraja* päähenkilöllä Markuksella on tullut raja vastaan (kuva 13). Markus on uimahallissa ja purkaa tunteensa vedessä huutamalla. Äärimmillään rutussa olevat kasvot ja kasaan vedetty keho ilmentävät huonoa oloa. Keho ei edes näytä niinkään sikiöasennolta olevalta ihmiseltä vaan eläimeltä, joka on ajettu nurkkaan. Vihahuuto, joka Markuksesta lähtee, näyttää isolta möykyltä, joka vapautuu hänestä. Tehokeinona on käytetty sinivihreän sävyä kuvastamaan kloorivettä. Kloorivesi ei ole rauhallinen, vaan siinä näkyy runsasta liikettä. Valkoinen väri luo tunnelmaa myrskyisästä merestä.

Markus on muutoin koko sarjakuvan ajan hyvin passiivinen eikä reagoi kovin vahvasti mihinkään, mutta lopulta hän purkaa tunteensa uimahallissa, veden alla, josta kukaan ei voi häntä kuulla. Tätä voisi ajatella suomalaisen modernina metsänä. Jos asuu kaupungissa, eikä pääse luonnon keskele käsittelemään tunteitaan, niin urbaani ratkaisu tähän voisi olla uimahalli.

KUVA 13. Vahinkoraja: esimerkki vihasta ja ahdistuksesta (Nieminen 2014)

6.2 Inho

Inho on tunne, jonka kaikki ihmiset tunnistavat. Yleensä inhossa suu osoittaa niin vahvasti alaspäin, että nenän ympärille nousevat juovat näkyviin. Kulmakarvat ovat rytyssä, käsi suun edessä ilmentää pahoinvointia: "kohta oksennan". Inhoa on helppo kuvata reaktiolla epämiellyttävään ruokaan.

Limingan Taidekoulun 50-vuotisjuhlavuosisjulkaisussa *Elimme* on kokoelma sarjakuvia, jotka perustuvat entisten opiskelijoiden ja työntekijöiden haastatteluihin. Yksi näistä sarjakuvista käsittelee opiskelijan kokemusta rössypottujen syömisestä (kuva 14). Rössypotut on oululainen perinneruoka, jossa on veripalttua, perunoita ja sianlihaa. Keitto jakaa mielipiteitä, ja monet eivät pidä siitä. Tämä näkyy myös sarjakuvassa, kun opiskelija nostaa tärisevin käsin lusikallisen keittoa suuhunsa ja lopussa kasvoilla näkee inhoa. Silmät osoittavat alaspäin ja suu on vain kiinni lusikan ympärillä. Kasvoille ja hahmon taustalle ilmestyy varjoisa alue.

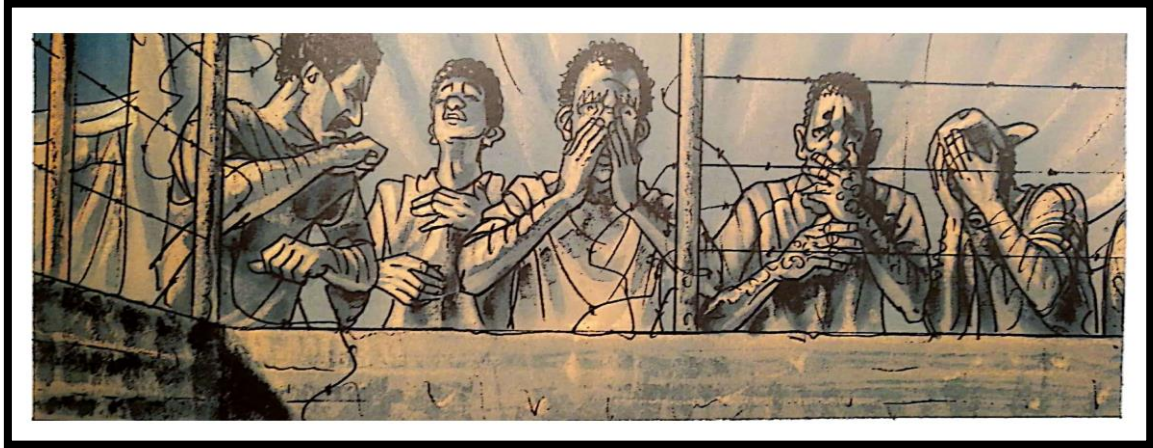
KUVA 14. *Elimme*: esimerkki inhosta (Pötrönen 2016, 15)

KUVA 15. *Kirkonpolttajatar ja muita kertomuksia*: esimerkki inhosta (Vuorma 2015, 38)

Juha Vuorman sarjakuvassa *Kirkonpolttajatar ja muita kertomuksia* nainen kohtaa miehen, johon tutustui netissä (kuva 15). Mies paljastuuikin vanhemmaksi kuin oli antanut olettaa ja nainen ei tätä arvosta. Hänen kasvoillaan näkee inhon ja shokin. Naama on niin nyrpeä, että kasvoille on muodostunut hyvin vahvat juovat nenän ja suun välille. Melkein vaikuttaisi, että nainen on haistanut jotain pahaa.

KUVA 16. Näkymättömät kädet: esimerkki inhosta (Tietäväinen 2011, 135)

Näkymättömät kädet -sarjakuvassa näkee päähenkilön Rashidin ja muiden työläisten reaktion ruumiin löytymiseen (kuva 16). Ensimmäisinä tunteina shokki ja järkytys, joita seuraavat inho ja kuvotus. Osa ei saata katsoa ja osa peittää kasvonsa hajun takia. Yhdessä ruudussa on hyvin monipuolisesti kuvattu tunteita. Ilman kontekstin tietämistäkin lukija ymmärtää, että kuvan hahmot ovat nähneet jotain kamalaa.

6.3 Pelko

Pelkoa sarjakuvassa voi kuvastaa tärinä, kylmä hiki, kutistuneet iirikset ja pystyssä olevat ihokarvat. Jännittyneet lihakset kertovat kehon valmistautumisesta fyysiseen toimintaan. Pelkoa kuvataan suomalaisessa sarjakuvassa eniten pelkona toista hahmoa kohtaan, joka koetaan uhkana. Kädet toimivat perääntyvän kehon suojana. Silmien iirikset voivat myös olla hyvin pienet ja katse on epätoivoinen. Anovat kulmakarvat ja avonainen mykkään huutoon kaartunut suu voimistavat pelon tunnetta.

Reetta Niemensivun sarjakuvassa *Aavepianisti ja muita kertomuksia* on kiertävä saarnaaja saapunut pappilaan yösjän toivossa. Saarnaaja saa itselleen huoneen, jossa kummittelee. Yöllä hän

herääkin aaveisiin kauhun vallassa (kuva 17). Saarnaajan omasta näkökulmasta vasen käsi on hänen torsonsa päällä ja oikean käden hän on nostanut peiton alta suojakseen eteensä. Kehonkieli paljastaa, että saarnaaja kokee näkemänsä hahmot uhkana ja yrittää torjua heitä. Kasvoilla on kauhistunut ilme ja avonaisen suun pielet osoittavat alaspäin. Auki revähtäneiden silmien iirikset eivät kosketa silmäluomia ja kulmakarvat ovat kohonneet epäuskoisesti. Hän ei pysty uskomaan näkemäänsä.

KUVA 17. Aavepianisti ja muita kertomuksia: esimerkki pelosta (Niemensivu 2011)

Toinen esimerkki käsien käytöstä pelon tehokeinona löytyy Sami Nyysölän sarjakuvasta *Hiilijalanjälkeen jääneet*. Jantta näkee painajaista (kuva 18). Lukija voi kokea pelkoa, koska hänet on asetettu Jantan rooliin. Lukija näkee Jantan perspektiivistä, kuinka varjoinen silhuetti lähestyy. Varjo paljastuu viime hetkellä Sonjaksi, hänen kiusaajakseen. Aluksi Jantta kurkottaa kätensä saadaakseen äitinsä takaisin. Toisessa ruudussa käsi muuttuu torjuvaksi. Liike pysähtyy ja kättä laskeaan takaisin kohti, enää ei yritetä kurkotella mihinkään. Lopulta, kun paljastuu varjo-olennon olevan kiusaaja, Jantalla on molemmat kädet pystyssä itsepuolustukseksi. Tehokeinona on käytetty paksumpaa viivanjälkeä, jossa on vahvoja selkeitä kynänvetoja, mikä luo tunnelman aggressiivisuudesta, joka lukijaa lähestyy. Painajais-Sonjan kasvoilta on kadonnut inhimillisyys, ja lukijaa pelottaa Jantan puolesta.

KUVA 18. Hiilijalanjälkeen jääneet: esimerkki pelosta (Nyssölä 2019, 45)

KUVA 19. Oksi: esimerkki pelosta ja uhasta (Ahokoivu 2018)

Oksissa, äiti lähestyy uhkaavasti Parkaa (kuva 19). Äidistä ei näytetä muuta kuin varjoisa silhuetti, joka ajaa Paran jyrkänteen reunalle. Paran kehonkieli kertoo, että kuinka hän yrittää perääntyä äidiltä ja käpertyy samalla itseensä. Liikeviivat kehon ympärillä korostavat epävarmuutta, ja se yhdistettynä alakuloisiin silmiin kertoo pelosta äitiä kohtaan. Molemmat säikähtävät, kun Parka horjahtaa jyrkänteen reunalta ja putoaa. Punaista väriä on käytetty tehokeinona korostamaan uhkaavaa tilannetta. Punainen väri huokuu äidistä ja se on myös heijastus ympäröivästä tulesta, jonka lukija voi nähdä sarjakuvan edellisellä sivulla.

Näkymättömät kädet -sarjakuvassa Wakhkha pelkää Rashidin vievän hänen työpaikkansa (kuva 20). Käsiä ei ole tällä kertaa kohotettu itsepuolustukseksi tai keho ei yritä perääntyä. Wakhkha nousee makuuasennosta hiukan katsoakseen Rashidia silmiin. Pelon tunnistaa silmistä, joihin onkin kolmannessa ruudussa tarkennettu. Kulmakarvat ovat painautuneet alaspäin ja silmissä näkyy

joko valonheijastus tai kyyneleen alku. Ne viestivät pelkoa ja epätoivoa. Ilman tekstiä ei kuitenkaan ymmärtäisi, mistä syystä Wakkha on peloissaan.

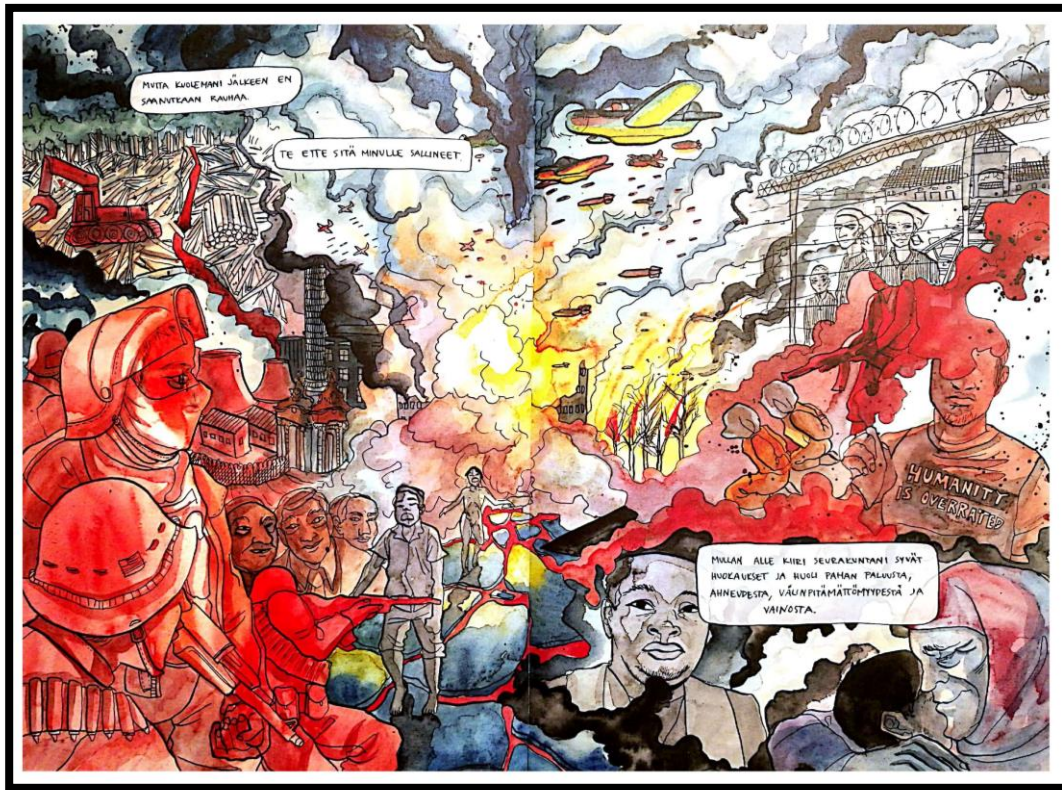

KUVA 20. Näkymättömät kädet: esimerkki pelosta ja epätoivosta (Tietäväinen 2011,107)

Viimeinen Puhe – Anders Chydeniuksen paluu on Lauri Tuomi-Nikulan käsikirjoittama ja Siiri Viljan kuvittama sarjakuva. Tarina kertoo kokkolalaisen valtiopäivämiehen Anders Chydeniuksen (1729–1803) ajatuksia ja ihanteita nykypäivän näkökulmasta ja siitä, miten Chydeniuksen teesit ovat toteutuneet. Chydenius herää henkiin ja käy kiivasta keskustelua sarjakuvassa nuoren Iriksen kanssa.

Sarjakuvassa on aukeama, joka käsittelee ihmiskunnan kauheuksia kautta historian (kuva 21). On sotaa, nälänhätää, ympäristön saastuttamista, keskitysleirejä, julkisia teloituksia. Äkkiseltään tämä tuntuu olevan vyöryvä kaaos ihmiskunnan virheitä. Punaisen värin johdattelemana huomio suuntautuu lopulta oikeaan alakulmaan, naiseen, joka haluaa lasta. Tämä ei ole siis vain pelkoa omasta puolesta ja vallitsevasta kaaoksesta maailmassa, vaan myös huolta toisista ja tulevasta. Mitä lapsillemme jää? Nainen on sulkenut silmänsä, mutta yrittää sylissään varjella lasta, jotta tämä ei näkisi ympärillään olevia kauheuksia ja kokisi olevansa turvassa.

KUVA 21. Viimeinen Puhe – Anders Chydeniuksen paluu: esimerkki pelosta (Viljakka 2016)

6.4 Ilo

Iloa esiintyy suomalaisessa sarjakuvassa hymynä, suupielet ylöspäin ja avoimin tai siristävin silmin. Enimmäkseen ilo esiintyy varovaisena hymynä, mutta jos hahmo on todella innoissaan, se näkyy myös aktiivisessa kehonkielessä. Iloinen hahmo voi hypähdellä ja nostaa käsiä.

Petteri Tikkasen viidennessä Eero-sarjakuvassa nimeltään *Eka kerta*, päähenkilö Eero saa tietää saaneensa opiskelupaikan. Yhdellä sivulla näkyy, kuinka Eero reagoi uutisiin ja kuinka hän kertoo asiasta läheisilleen (kuva 22).

Ensimmäisessä ruudussa kuvataan Eeroa, joka vaikuttaa epäuskoiselta saamistaan uutisista. Tähän viittaa lasittunut katse ja pieni valkoinen piste silmässä antaa vihiä kyynelistä. Alahuuli on mutrulla ja se vaikuttaisi väpättävän liikutuksesta. Puhekuplan viiva on aaltoileva, mikä kertoo, että hahmo puhuu vapisevalla äänellä.

KUVA 22. Eero – Eka kerta: esimerkki ilosta (Tikkanen, 20)

Toisessa ruudussa esitetään äidin reaktio asiaan. Hän onnittelee poikaansa poskisuudelmalla, hellydenosoituksella. Eero antaa onnen kyneleen valua. Tämä vahvistaa Viitanen haastattelemaa, Marja Peltolan väitettä, jonka mukaan pojat pystyvät osoittamaan tunteensa helpommin äideilleen. (Viitanen 2020, viitattu 7.9.2020.)

Tähän vastapainona kolmannessa ruudussa Eero kertoo uutisen isälleen uhmakkaasti. Eerolla on tuima ilme kasvoillaan ja kehonkieli ei anna ilmi mitään tunteita. ”Asia on nyt vain niin että pääsin kouluun!” esittää Eero humalaiselle isälleen, mutta isä ei osoita minkäänlaista reaktiota. Kulmakarvojen pienoinen kallistuminen voisi viittoja surusta, että poika lähtee kotoa, mutta todennäköisempää on, että isä ei välttämättä edes ymmärrä, mistä Eero puhuu tuolla hetkellä.

Viimeisessä ruudussa Eero kertoo asiasta ystävälleen, hyvin hillityllä reaktiolla, pienoisella hymyllä, joka viestii, että asia on kuitenkin positiivinen. Ystävän reaktio on sivulla voimakkain, koska hän jopa kohottaa kätensä ilmaan osoittaakseen iloisuutensa Eeron puolesta.

KUVA 23. Minä, Mikko ja Annikki: esimerkki ilosta (Takalo 2015, 83)

Tiitu Takalon omaan elämään keskittyvässä sarjakuvassa *Minä, Mikko ja Annikki*, Tiitu suunnittelee puolisonsa kanssa kodin ostoa. Tiitu innostuu tästä aivan suunnattomasti ja kuvailee tätä tunnetta melkein hyppäämällä ylös sängystä (kuva 23). Hän ojentaa kätensä niin reippaasti ilmaan ensimmäisessä ruudussa, että tyyny lentää. Puoliso joutuu väistämään Tiitua, mutta vaikuttaa tämän ilosta huvittuneelta. Yhdessä he luovat kontrastin: molemmat ovat iloisia kodin oston ajatuksesta, mutta heidän ilonsa ovat eri variaatiota. Toisessa ruudussa Tiitu on vetänyt kehoaan hiukan kasaan yrittäen hillitä innostustaan, mutta hän on liian jännittynyt ja hänen kasvoillaan oleva hymy vaikuttaa maaniselta. Puoliso näyttää olevan vielä huvittunut asiasta, mutta toinen kulmakarva koholla ja keho hiukan sivulle kääntyneenä antaa ymmärtää hänen olevan varuillaan. Lukija voi olettaa, että Mikko odottaa Tiitun hyppivän vielä niin, että tyynyt lentävät.

Anni Keräsen netissä julkaistussa sarjakuvassa *The Witch Door* päähenkilö Katariina on Helsingissä noitanaapurinsa Jousian kanssa katsomassa heidän tuttavansa mentalisti Cassiuksen esitystä. Katariina huomauttaa passiivisen näköiselle Jousialle, joka ei näytä vaikuttuneelta, että ihmiset heidän ympärillään nauttivat näkemästään (kuva 24). Yleisö nauraa, hymyilee ja taputtaa. Iloa on kuvattu suupielet ylöspäin suunnattuna, silmät ovat osalla auki ja kulmakarvat erittäin koholla. Tämä antaa vaikutelman, että he ovat hämmästyneitä näkemästään. Osa nauraa silmät kiinni ja

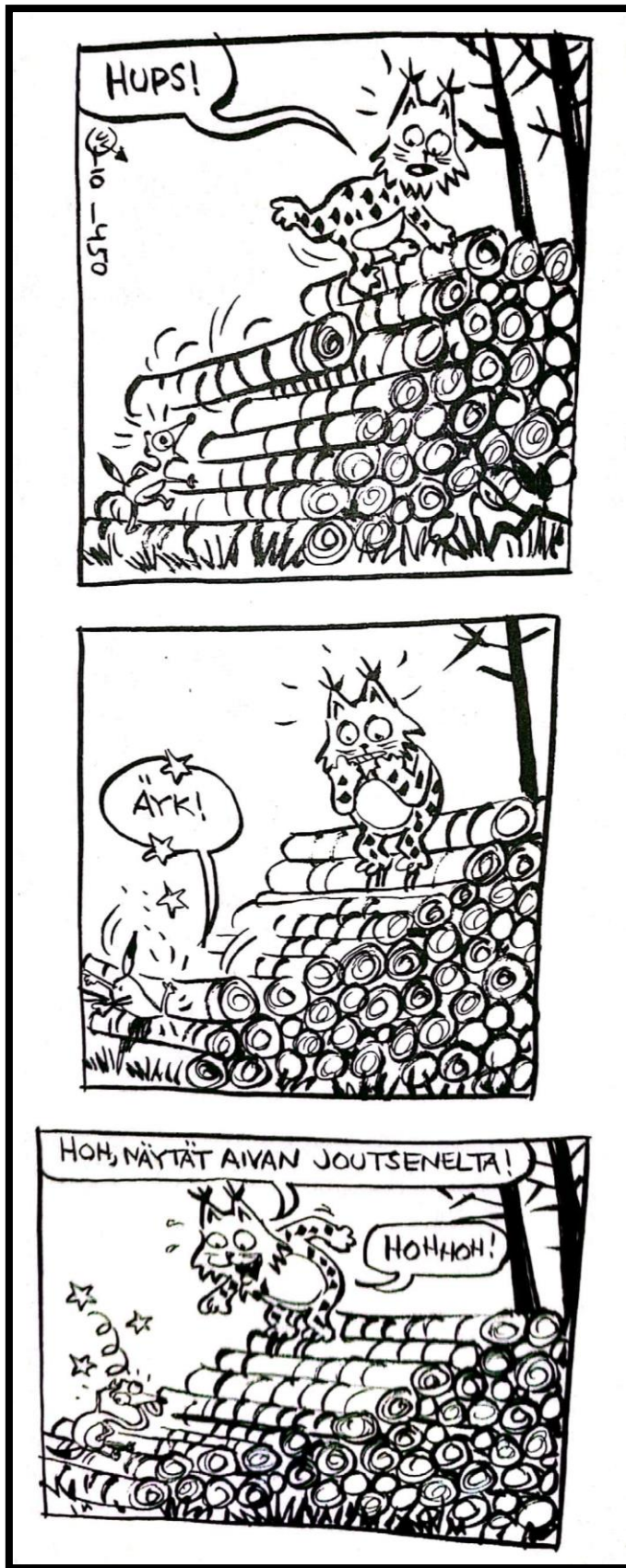
osalla nauru on nostattanut punan heidän poskilleen. Kauempana olevan yleisön kasvojen ilmeet pelkistyvät.

KUVA 24. The Witch Door: esimerkki ilosta (Keränen 2019, luku 5 sivu 31)

Jarkko Vehniäisen *Kamala Luonto – Karhunvatukoita* -sarjakuvassa, seurataan parivaljakkoa Kärppää ja Ilvestä. Tämä kaksikko seikkailee ja tarkkailee metsää suomalaisille hyvin tyypillisellä mustalla huumorilla. Ensimmäisessä ruudussa nähdään, että Ilves kiivetessään puunrunkokasaa pitkin saa vahingossa yhden tukin vierimään alas kohti Kärppää (kuva 25). Molemmat ovat yllättyneitä, Kärppä vielä enemmän. Toisessa ruudussa nähdään, että Kärppä jää rungon alle ja parkaisee kivusta. Ilves seuraa ja odottaa kauhulla. Kolmannessa ruudussa Kärppä pääsee rungon alta pois. Ilves ei pyydä anteeksi tai kysy edes, onko Kärppä kunnossa, vaan hän nauraa tälle. Hän osoittaa käpälällään Kärppää ja toteaa tämän näyttävän joutsenelta venyneen kaulansa vuoksi. Ilves nauraa toisen tuskalle, jonka vielä itse aiheutti. Tämä on malliesimerkki vahingonilosta.

KUVA 25. Kamala Luonto – Karhunvatukoita: esimerkki vahingonilosta (Vehniäinen 2013, 84)

KUVA 26. Mummo: esimerkki ilosta (Nykänen 2010, 43)

Anni Nykäsen *Mummo*-sarjakuva on hellyttävä kokoelma sarjakuvastrippejä ikinuoresta mummosta ja hänen elämästään. Tässä kyseisessä stripissä Mummo on bussipysäkillä katoksen alla suojassa sateelta kahden muun ihmisen kanssa (kuva 26). Mummo huomaa edessään vesilammikon. Toisessa ruudussa Mummo päättää hypätä lammikkoon ja kolmannessa ruudussa hän hihittelee onnellisesti. Silmät ovat avautuneet, kulmakarvat eivät enää sojota tuimasti alaspäin ja hän hymyilee. Takana olevat ihmiset eivät ole niinkään onnellisia kastumisen takia.

Tähän voisi verrata suomalaista ajatusmallia, että itseensä ei saa kiinnittää huomiota tai julkisesti itseään nolata, vaan pitää olla asiallinen. Mummolla on iän tuoma viisaus, että ei tarvitse välittää muiden mielipiteistä vaan saa olla vapaasti leikkimielinen. Hän hyppii vesilammikossa ja kokee lapsenomaista iloa. Hän nauttii elämän pienistä iloista.

KUVA 27. Compassion: esimerkki ilosta (Saukkonen 2020)

Keväällä 2020 tein opinnäytetyönäni sarjakuvan nimeltään *Compassion*. Sarjakuvan tarina kertoo Lucysta, 25-vuotiaasta nuoresta, joka käy töissä elättääkseen itsensä ja 16-vuotiaan pikkusiskonsa Lunan. Lucy on luonteeltaan auttaja ja uhraa täten myös paljon vapaa-aikaansa muiden vuoksi. Lopulta Lucyn on laitettava itsensä etusijalle ja opetella osoittamaan myötätuntoa itselleen. Tällä kyseisellä sivulla Lucy on tehnyt päätöksen pitää huolta itsestään ja ilmoittaa töihin, ettei pääse tulemaan paikalle, koska on kipeä (kuva 27). Paine ja stressi, joka on kalvanut Lucya, alkaa helpottaa ja hän kokee rauhaa ja on hetken levollinen. Käytin sarjakuvassa selkeitä väripintoja, koska halusin värin puhtaasti tukevan hahmojen tunteita ja tehostavan tunnetiloja. Kun Lucyn mieli kevenee, värikin vaihtuu harmaan masentuneen sinisestä lämpimään ja levolliseen keltaiseen.

6.5 Suru

Suru kuvastuu ilmeisten kyynelten lisäksi hahmon asennoissa. Henkinen tuska saa ryhdin romah-
tamaan ja hahmon kääntymään pois keskustelukumppaninsa tai lukijan katseelta. Muita tunteita
näytetään suoraan, mutta harvemmin surua.

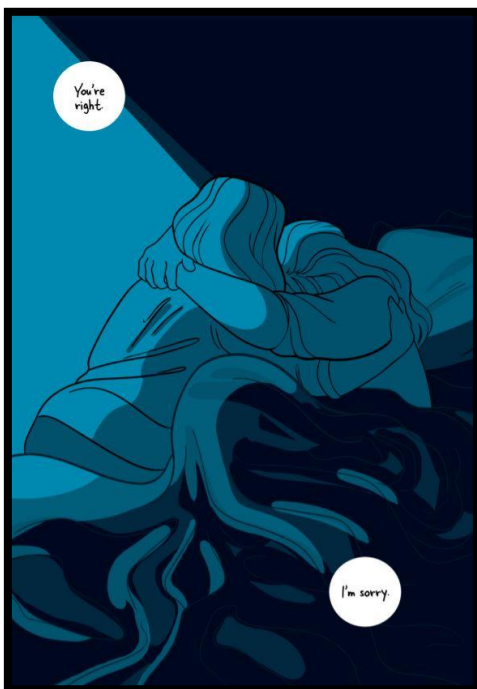
Tiitu Takalon sarjakuvassa *Minä, Mikko ja Annikki* on lyhyt tarina nimeltään *Pakkasyö*. Hän kertoo
tällä sivulla kohtaamisesta, jonka koki näyttelynsä avajaisiltana. Hän oli löytänyt roskakatoksesta
humaltuneen naisen. Nainen saadaan lopulta ambulanssin avulla hoitoon, ja Tiitu palaa kotiinsa
puolisonsa Mikon luokse (kuva 28). Ensimmäisessä ruudussa nähdään kerrostalo, jonka yhdessä
ikkunassa palaa valo, tai sitten kyseessä on vain erillinen huomioväri lukijalle, että tapahtumat si-
joittuvat tänne. Toisessa ruudussa Tiitu pudistelee puolisonsa hereille. Hänen kehonkielensä on
aranpuoleinen, hiukan sisäänpäin kääntynyt ja Mikko vaikuttaa ärtyneeltä, kun hänet herätetään
keskellä yötä. Kolmannessa ruudussa nähdään Tiitun katsovan poispäin puolisosta ja itkevän.
Mikko on enemmän hereillä ja vaikuttaa olevan huolissaan. Kulmakarvat ovat nyt avoimesti koholla,
hämmästyneenä, mitä on tapahtunut tai miksi Tiitu itkee.

KUVA 28. Minä, Mikko ja Annikki: esimerkki surusta (Takalo 2015, 146)

Viimeisessä ruudussa Tiitu makaa sängyllä Mikon kanssa. Hän pitelee Tiitua, kun tämä itkee ja kertoo, mikä häntä vaivaa. Mikko on surullinen joko Tiitun puolesta tai hänen kertomuksestaan, mutta hän kuuntelee hiljaa. Sivulla siis nähdään, että Tiitu oli kokenut jotain ikävää ja hakee tukea ja turvaa. Hän kertoo huolestaan, mutta ei kasvoistusten. On helpompaa puhua, kun tietää että toinen on lähellä, mutta ei kykene kuitenkaan katsekontaktia pitämään. Tämän voisi rinnastaa siihen, että suomalaisten on hankalaa avautua omista tunteistaan -vielä enemmän itseään haittaavista tunteista toiselle henkilölle. Tämä herkkyyks osoitetaan pimeässä huoneessa, yön aikaan, kun paikalla ei ole muita.

Pimeässä asunnossa Tiitu hakee tukea puolisoiltaan. Asunto on kylmän sininen, mutta kun Tiitu toistaa kokemuksiaan Mikon käsivarsilla, heidät ympäröi punaisen värin hehku. Toisin kuin *Ok-sissa*, jossa punainen loi uhkaavan tunteen, lukija ymmärtää tällä kertaa, että on kyse lämmöstä ja toisen ihmisen tuesta. Lukija tietää, että Tiitu on nyt turvassa. Tätä korostaa se, että tässä lyhyessä tarinassa Tiitu on käyttänyt punaista tehokeinona. Se on huomioväri kaiken tummuuden keskellä. Punainen väri korostaa hiuksia, hattuja ja hanskoja. Humalaisella naisella on punainen takki, ja välissä näkyy taustalla punainen kerrostalokin. Nämä kaikki elementit kuvastavat lämpöä purevaa kylmyyttä vastaan.

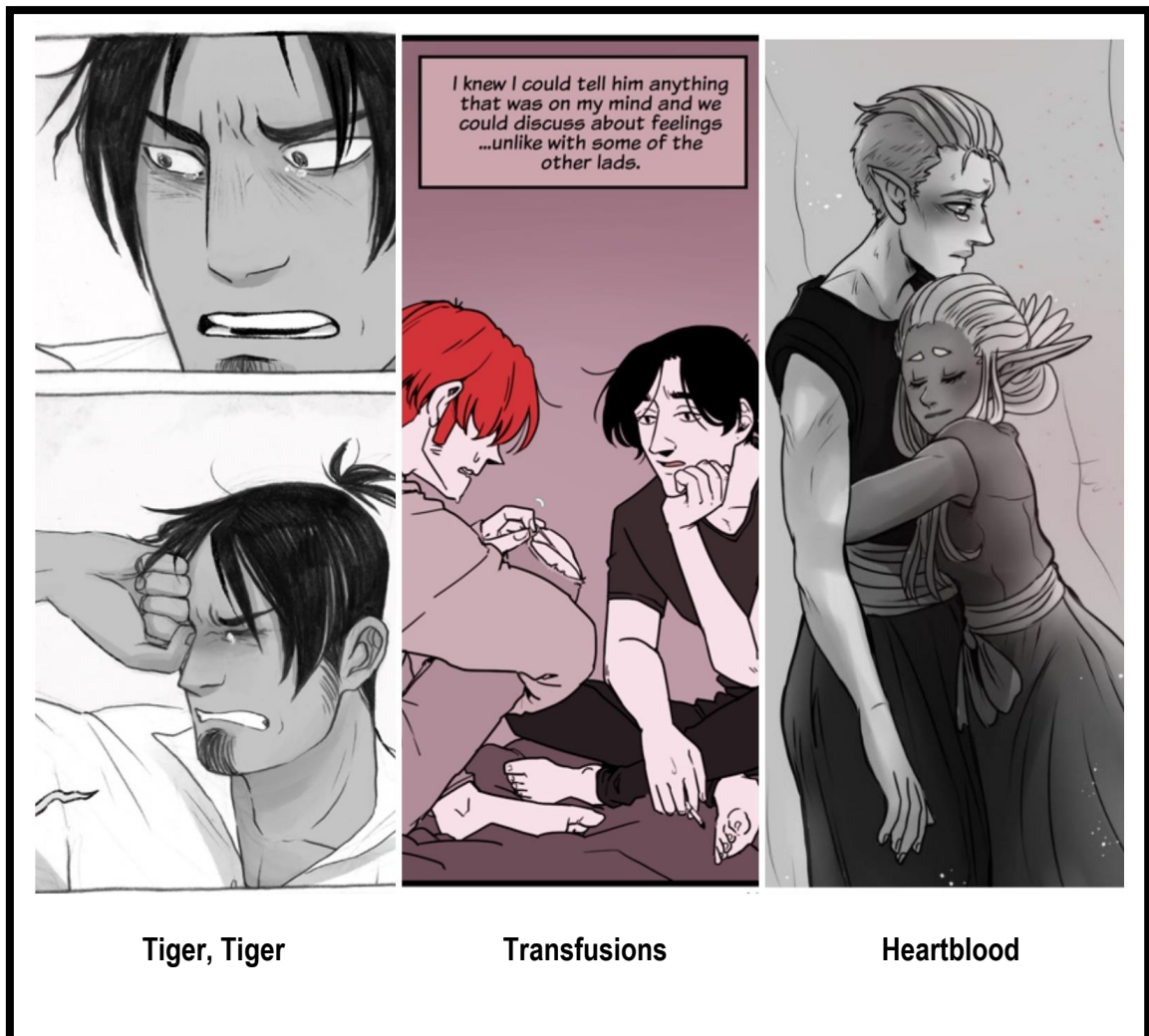

KUVA 29. Compassion: esimerkki surusta (Saukkonen 2020)

Huomasin surullisten tunteiden avautumisesta, että myös *Compassion*-sarjakuvassani tämä tapahtuu Lucyn pimeässä makuuhuoneessa, omassa rauhassa ja yksityisyydessä (kuva 29). Sivulla Lucy tajuaa, että hänen on pidettävä huolta myös itsestään. Tämän ymmärrettyään hän pyytää anteeksi siskoltaan. Siskokset halaavat toisiaan ja kasvoja ei näytetä. Tilanne on kuitenkin hyvin emotionaalinen. Tärkeintä on, että toinen on lähellä.

On ollut mielenkiintoista huomata, että 2010-luvulla varsinkin digitaalisesti netissä julkaistuissa sarjakuvissa, esiintyy paljon itkeviä miehiä (kuva 30). Tunteiden osoittaminen stereotyyppisesti ajateltuna on suomalaisille miehille ja pojille vielä haasteellisempää kuin suomalaisille naisille. Koen, että sarjakuvien kautta yritetään myös kertoa, että miesten tunteiden esittäminen on hyväksyttävää ja normaalia.

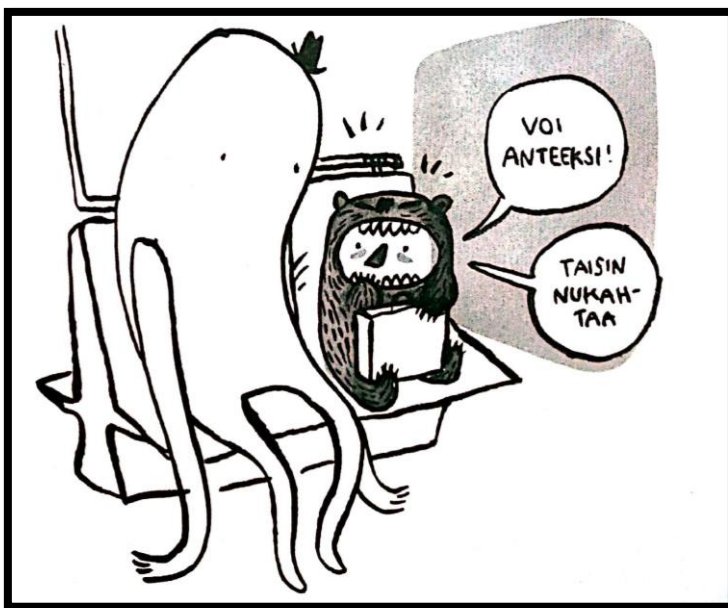

KUVA 30. Esimerkkejä surusta. (Nordlund 2020, Keränen 2020, Severinkangas 2020)

Petra-Erika Nordlund sarjakuvassa *Tiger, Tiger* (2020), Anni Keräsen sarjakuvassa *Transfusions* (2020) sekä Jatta Severinkankaan ja Inna Silvolan sarjakuvassa *Heartblood* (2020) kaikissa esiintyy miespuolinen hahmo, joka itkee jossain vaiheessa tarinaa. Mieshahmot eivät ole yksin, vaan osoittavat tunteensa toiselle henkilölle, niin miehille kuin naisillekin. Surua on kuvattu kyynelpisaralla silmäkulmassa tai poskea pitkin vierivänä kyyneleenä. Jos miehet puhuvat samalla kun he itkevät, suu ei ole suorassa linjassa, vaan se on mutkalla, eli huuli väpättää. Kehonkieli on myös hiukan sulkeutunut, katseet eivät kohtaa puhujan kanssa. Silmät tuijottavat muualle tai pää osoittaa alas.

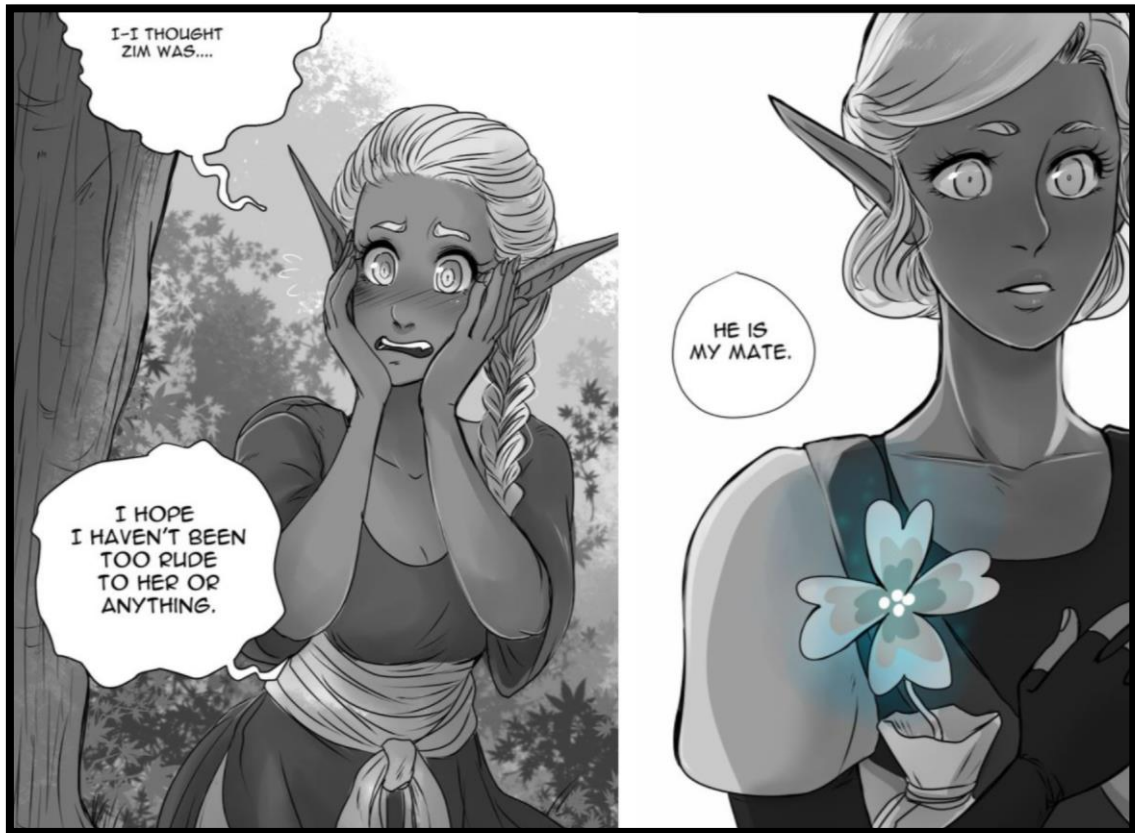
6.6 Hämmästyks

Hämmästyks eroaa muista perustunteista siinä, että se ei ole selkeästi myönteinen tai kielteinen. Hämmästyks on eräänlainen varoitusjärjestelmä, joka valmistaa ihmistä reagoimaan. Sarjakuvissa hämmästyksä kuvataan melkein poikkeuksetta aina kolmella huomioviivalla pään ympärillä. Tämä on tehokeino, joka ilmaisee äkillistä reaktiota johonkin. Alkuperäisen hämmästyksen jälkeen hahmon reaktio voi riippua tilanteesta. Hahmo voi punastua ja tuntea häpeää. Häpeä on tunne, jonka me suomalaiset tunnemme, varsinkin jos tilanteeseen liittyy julkisella liikkuminen ja kanssakäyminen muiden ihmisten kanssa. Tämä näkyy Mari Ahokoivun *Talviunta*-sarjakuvassa, kun pieni karhupukuinen matkustaja on vahingossa nukahtanut nojaten kanssamatkustajaan (kuva 31). Käsi on suun edellä shokista, silmät ovat pyöreinä ja poskille on noussut pieni punastus.

KUVA 31. Talviunta 1. osa: esimerkki hämmästyksestä (Ahokoivu 2013)

Heartblood on Webtoonissa julkaistava fantasiaromanssisarjakuva, jonka on käsikirjoittanut Inna Silvola ja kuvittanut Jatta Severinkangas. Tarina kertoo haltija Astan ja susi Teyenon orastavasta romanssista.

KUVA 32. *Heartblood*: esimerkki hämmästyksestä (Severinkangas 2018–2020)

Severinkankaan tyylistä tunnistaa vahvasti Shōjon-mangan vaikutuksen. Shōjon tyyliin kuuluvat yleensä liioitellut tunnereaktiot ja suuret kauniit silmät. Kuvassa 32, vasemman ruudun kohtauksessa Severinkangas on kuvannut Astan hämmästystä kolmella valkoisella huomioviivalla pään ympärillä, kädet on sijoitettu kasvoille osittain peittämään punastusta ja kulmakarvat ovat koholla ja taipuneena epäuskoon (kuva 32). Reaktio on tarkoituksellisesti ylitseampuva ja antaa tilanteelle humoristisen vivahteen.

Kuvassa 32 oikeassa ruudussa, on lopetus luvusta, jossa Asta saa tietää hänen ihastuksensa kohdeella olevan kumppanin. Dramaattinen paljastus vaatii dramaattisempaa ja jännitteistä tunnelmaa (kuva 32). Hämmästyttä on tällä kertaa kuvattu täydellä liikkumattomuudella, tausta on täysin puhdas, huomioviivoja ei ole käytetty ja ilme vaikuttaa melkein passiiviselta, kulmakarvat ovat koholla ja silmät ovat auki pyöreänä. Silmissä oleva valkoinen piste antaa tällä kertaa vaikutelman lasittuneesta katseesta.

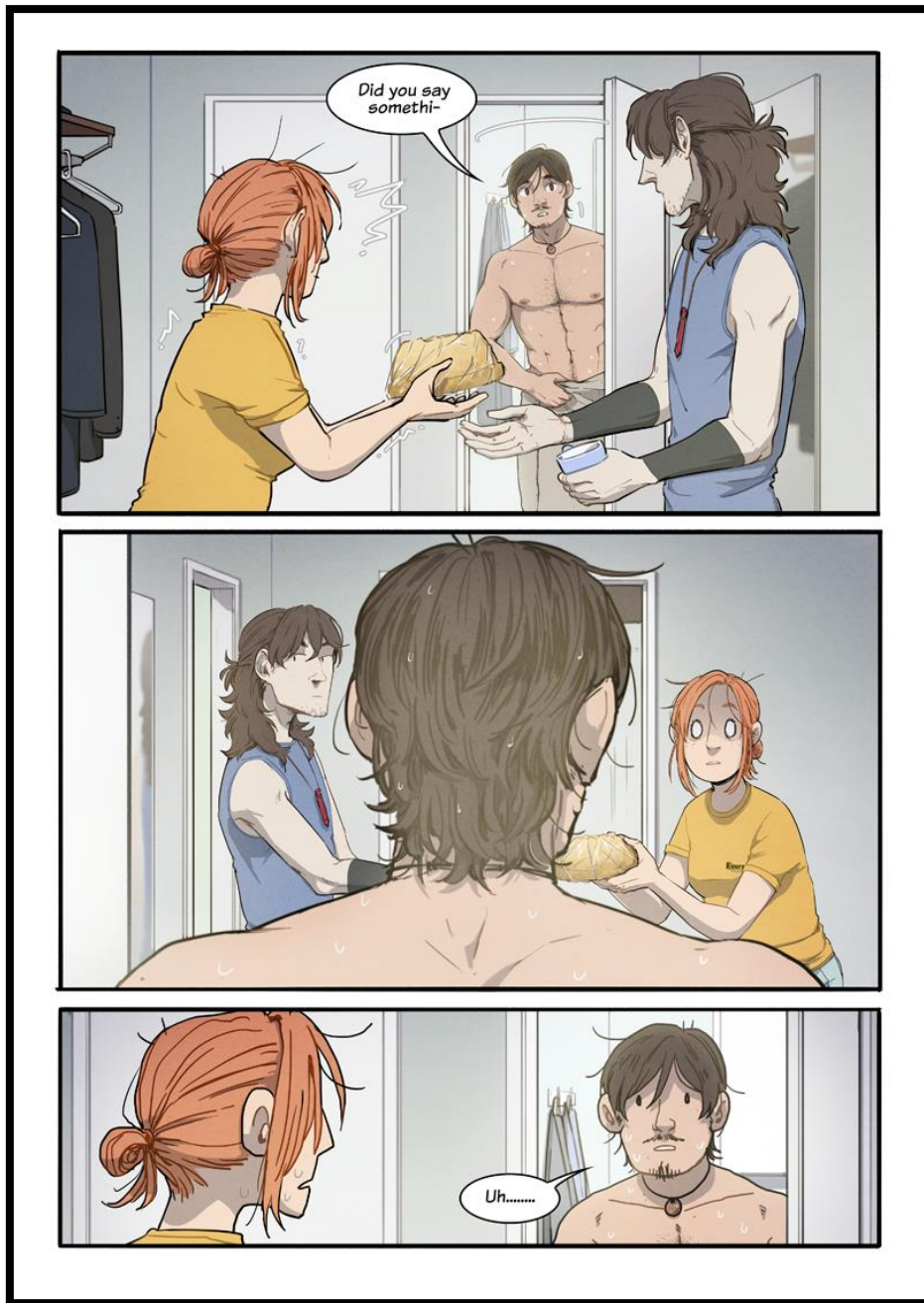
KUVA 33. Rhenus: esimerkki hämmästyksestä (Myllylä 2011)

Tuomas Myllylän historiaan sijoittuvassa sarjakuvassa *Rhenus* kerrotaan Carrukselle, että hänen siskonsa on murhattu (kuva 33). Uutinen on järkyttävä yllätys. Hämmästyksen tunne on kuvattu suurilla silmillä, ja valkoisella räjähdysten kaltaisella tehosteella mustaa taustaa vasten. Carrus ei reagoi uutisiin hyvin. Tätä kuvastavat kurtistuneet kulmakarvat, erittäin vahva varjostus silmien ympärillä, suu auki alaspäin, niin että hampaat erikseen näkyvät. Hämmästyksen seurauksena voi esiintyä myös vihaa ja alkushokin jälkeen ehtii vasta reagoida uutisiin sen vaatimalla tavalla. Seuraavassa ruudussa Carus jatkaa huutamista ja osoittaa viestintuojaa syyttävällä sormella.

Anni Keräsen netissä julkaistussa sarjakuvassa *The Witch Door*, päähenkilö Katariina on tullut käymään noitanaapurinsa Jousian luona kylässä, ja tämän luona on odottamaton tuntematon vieras (kuva 34). Tilanteen tekee oudommaksi se, että Katariina tapaa tämän tuntemattoman henkilön, kun hän tulee ulos suihkusta puolialastomana.

Katariina säpsähtää ja hänellä on huomiota herättävät viivat päänsä, olkapäiden ja käsien ympärillä. Tämä kertoo äkillisestä liikkeestä, jonka Katariina tekee säikähtäessään. Koko tilanne sen jälkeen jää painostavaan hiljaisuuteen, kun kukaan ei tiedä, mitä pitäisi tehdä tai miten reagoida. Katariinan silmien ympärille on laskeutunut varjo, ja hänellä näkyy silmistä vain valkuaiset ja hänen suunsa on lokahtanut auki. Katariina on lamaantunut paikalleen ja tuntuu, että hänen päänsä sisällä soi hissimusiikki. Hän ei ole enää henkisesti läsnä.

Kuva 34. The Witch Door: esimerkki hämmästyksestä (Keränen 2020, luku 6, sivu 7)

6.7 Yhteenveto

Löytyykö suomalaista kansanluonnetta ja tunteiden selkeitä ilmaisuja 2010–2020 julkaistuissa suomalaisissa sarjakuvissa? Kyllä näitä kuutta perustunnetta: vihaa, inhoa, pelkoa, iloa, surua ja hämmästyttä esiintyy suomalaisissa sarjakuvissa. Järkiperäisenä kansana me vain esitämme ne hiukan eri tavalla. Verrattuna esimerkiksi japanilaiseen mangaan, jossa käytetään erittäin voimakkaita tunteenpurkauksia, lukijaa voidaan heitellä huolettomasti tunnetilojen ääripäästä toiseen. Tähän verrattuna suomalaisen sarjakuvan tunnemaailma vaikuttaa hyvinkin vähäeleiseltä ja suorastaan laimealta. Suomalainen sarjakuva on kuitenkin kokeellista.

Niin monta kuin on sarjakuva-artistia, on myös eri tekniikoita ja tapoja käsitellä tunteita. Joten on hankalaa ja melkein mahdotonta niputtaa, että tässä tietyssä kategoriassa tunteet esitettäisiin edes tyylillisesti tietyllä kaavalla. Jo värien käyttö ja merkitys voivat muuttua kontekstin myötä. Punainen voi olla tietyssä tilanteessa uhkaava, ja toisessa se voi tuoda turvallisuuden ja lämmön tunteen.

Kuitenkin tiettyä tunnetta esittäessä, on tunnistettavissa samanlainen kehonkieli ja tunneilmaisuus. Suomalaisessa sarjakuvassa vihan tunteita esitetään melkein poikkeuksetta kurtistuneilla kulmakarvoilla, pienentyneillä iiriksillä ja kohonneilla hartioilla. Kädet ilmaisevat vihaa. Ne saattavat olla valmiina hyökkäämään tai viha jännittää lihaksia, kun kädet pusertuvat nyrkkiin.

Inhoa kuvataan eritoten kasvojen ilmeillä. Tärkein elementti on nyrpistynyt nenä. Mitä vahvemmat juovat nenän ja suun ympärillä ovat nyrpistyksen takia, sen suurempi on hahmon tuntema kuvotus. Kehonkieli riippuu kontekstista, mutta yleensä kädet peittävät suun tai nenän. Sarjakuvassa inhoetaan yleensä ruokaa tai pahaa hajua, mutta myös toisia hahmoja tai heidän epämiellyttäviä tekojaan.

Pelkoa kuvataan suomalaisessa sarjakuvassa eniten pelkona toista hahmoa kohtaan, joka koetaan uhkana. Kädet toimivat peräännyvän kehon suojana. Silmien iirikset voivat olla hyvin pienet ja katse on epätoivoinen. Anovat kulmakarvat ja avonainen, mykkään huutoon kaartunut suu voimistavat pelon tunnetta.

Iloa esiintyy suomalaisessa sarjakuvassa hymynä, suupielet ylöspäin ja avoimin tai siristävin silmin. Enimmäkseen ilo esiintyy varovaisena hymynä, mutta jos hahmo on todella innoissaan, se näkyy myös aktiivisessa kehonkielessä. Iloinen hahmo voi hypähdellä ja nostaa käsiä.

Suru kuvastuu ilmeisten kyynelten lisäksi hahmon asennoissa. Henkinen tuska saa ryhdin romah-
tamaan ja hahmon kääntymään pois keskustelukumppaninsa tai lukijan katseelta. Muita tunteita
näytetään suoraan, mutta harvemmin surua.

Hämmästyks on eräänlainen varoitusjärjestelmä, joka valmistaa ihmistä reagoimaan tilanteeseen,
joka on hänelle yllättävä. Hämmästyks kuvataan sarjakuvassa melkein poikkeuksetta aina kol-
mella huomioviivalla pään ympärillä. Tämä on tehokeino, joka ilmaisee äkillistä reaktiota johonkin.
Silmät ovat kokonaan auki ja kulmakarvat ovat koholla. Hämmästyks eroaa muista perustunteista
siinä, että se ei ole selkeästi myönteinen tai kielteinen tunne.

Yhteenvedona 2010–2020 julkaistuissa suomalaisissa sarjakuvissa osataan kuvastaa tunteita,
mutta tunteiden kuvaaminen on suomalaiselle tyypilliseen tapaan rauhallista. Suomalaiset eivät
ehkä paljon puhu tunteistaan, mutta me kykenemme näyttämään niitä, ja annamme tekojemme
puhua puolestaan.

7 PALAUTETTA TEKIJÖILTÄ

Pyysin kahta sarjakuvantekijää, Siiri Viljakkaa *Viimeinen Puhe – Anders Chydeniuksen paluu* ja Jatta Severinkangasta *Heartblood*, kertomaan oman mielipiteensä ja kommentoimaan tutkielmani päälukua 6 *Tunteen ilmaisukeinoja suomalaisessa sarjakuvassa*. Halusin kuulla mielipiteitä: piti-vätkö tulkintani heidän mielestään paikkansa vai olinko erehtynyt arvioinnissani. Keskustelut on käyty viestitellen WhatsAppin välityksellä, koska se oli meille luontevin tapa kommunikoida.

Pyysin Viljakkaa ja Severinkangasta lukemaan pääluvun 6 ja vastaamaan miettien samalla seuraavaa:

1. Oletko samaa mieltä kanssani, miksi?
2. Oletko eri mieltä kanssani, miksi?
3. Olenko tulkinnut oikein kuvaasi, vai oletko tekijänä hakenut jotain muuta?

Viljakka ja Severinkangas molemmat olivat samaa mieltä, että olin ensinnäkin tarttunut kunnianhimoisesti laajaan aiheeseen, jonka lukeminen oli mielenkiintoista. Viljakka oli samaa mieltä havainnostani, että suomalaisten sarjakuvantekijöiden tapa ilmaista tunteita teoksissaan on pääasiassa aika "vähäeleistä", mutta Viljakan sanoin silti hyvin, hyvin latautunutta. Severinkangas oivalsi tulkinnoistani sen, että surua yritetään kätkeä suomalaisissa sarjakuvissa. Viljakka puolestaan pohti, että kollaasikuvani itkevistä miehistä koostuu sarjakuvista, joiden tekijät ovat kaikki queer-sarjakuvantekijöitä, joiden tarinoiden keskiössä ei ole mikään "alfauros". Näin miehillä onkin mahdollisuus itkeä, ilmaista ja näyttää tunteitaan.

Viljakka ja Severinkangas kuitenkin jäivät kaipaamaan enemmän esimerkkejä ja tulkintoja juuri sarjakuvan keinoista, ruutusommittelusta ja taustoista, mutta ymmärsivät minun tarpeeni rajata aihe tiukasti tunneilmaisuuksiin, joka ilmeni kasvoilla ja kehonkielessä. Viljakka mainitsi lopussa vielä, että millaista sarjakuvaa itse sarjakuvantekijä on lukenut, vaikuttaa suuresti siihen, miten tunteita sarjakuvissa sitten näyttää.

Molemmat kokivat minun tulkinneen heidän teoksiaan oikein. Severinkangas mainitsi ainoana erona, että hän ei ollut hämmästyksen yhteydessä hakenut huomioviivoja, vaan tarkoitus oli esittää tuskan ja häpeän hikeä (kuva 32).

8 POHDINTA

8.1 Oma tausta ja tutkielman valinta

Olen piirtänyt koko ikäni. Selailin sarjakuvia jo ennen kuin osasin lukea. Kun kirjoitettu teksti ei vielä avautunut minulle, tulkitsin kuvat oman käsityskykyäni mukaan ja kehitin mielessäni omat tarinani. Suurimmalle osalle suomalaisista nuorista ensikosketus sarjakuvaan on oletettavasti Aku Ankka. Sen lisäksi itse luin Disneyn Prinsessalehtiä ja italialaista W.I.T.C.H.-fantasiasarjakuvaa.

Noin 12-vuotiaana innostuin lukemaan mangaa, ja se vaikutti minuun syvästi, niin piirtäjänä kuin lukijana. Koin lukevani aikuisempaa ja syvällisempää sarjakuvaa. Saatavilla ei yksinkertaisesti ollut muuta minulle riittävän mielenkiintoista tarjontaa. Aku Ankka tuntui minusta lapselliselta, Tex Willerit ja Mustanaamiot puolestaan olivat liian vanhahtavia. Marvelin supersankareistakin tulin paremmin tietoiseksi vasta elokuvien myötä.

Mangan tyyli ja tarinankerronta oli kiehtovaa ja se sisälsi romansseja, toimintaa ja huumoria. Jo sarjakuvan lukusuunta tuntui eksottiselta. Luin ja ostin kaikki sarjat, jotka Tyrnävän pienestä kirjastosta oli mahdollista lainata ja paikallisen S-marketin valikoimasta oli ostettavissa.

Sarjakuvien lukeminen innosti minua myös tekemään niitä itse. Vuonna 2015 Limingan Taidekoulun Sarjakuvalinjalla opin enemmän sarjakuvista. Suomessa asuu ja on ihan paljonkin sarjakuvan tekijöitä. Oma aiempi tietämykseni suomalaisesta sarjakuvasta rajoittui lähinnä sanomalehdissä julkaistuihin strippeihin. Näistä mainittakoon Milla Paloniemen Kiroileva siili, Juban Viivi ja Wagner ja Ilkka Heilän B. Virtanen.

Limingan Taidekoulun vaikutuksesta huolimatta en tarttunut suomalaisiin sarjakuviin. Olin tottunut lukemaan mustavalkoista mangaa, jossa on huoliteltuja ja selkeitä linjoja. Suomalaisen sarjakuvan tyyli ei miellyttänyt, se tuntui keskeneräiseltä - kuin joku olisi avannut suoraan luonnoskirjansa, ja mietin vain, kuka tällaista kehtaa julkaista.

Viimeksi kuluneen neljän vuoden aikana oman ilmaisutyylini kehittyä ja akvarellivärien käytön parannuttua aloin vasta arvostamaan käsintehtyä sarjakuvaa. Opinnäytetyökseni tein digitaalisen

sarjakuvan. Väritin rohkeasti viivojen ulkopuolelta tein sitä luonnosmaista jälkeä, jota olin niin kamoksunut vain muutamaa vuotta aiemmin. Tiesin, että halusin tutkielmani myös käsittelevän sarjakuvia.

Ohjaava opettajani kommentoi, että ilman sanoja on hyvin haasteellista saada lukija ymmärtämään tunteita ja abstrakteja asioita. Tämä haasteellisuus kiehtoi minua, koska itsestäni tuntui päivänseivältä, että jokainenhan sen tietää, jos hahmo on surullinen tai iloinen. Omissa töissäni ilmaisen jatkuvasti erilaisia tunteita ja pyrin herättämään tunteita myös kaikissa heissä, jotka töitani näkevät. ”Hyvä kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa.” Löysin tutkielmani aiheen.

Aiheen rajaaminen oli kuitenkin välttämätöntä, ja päädyin lopulta käsittelemään aihetta suomalaisen sarjakuvan kannalta. Tietämättömyys oman maan sarjakuvakulttuurista hävettää ja tämän parempaa mahdollisuutta oppimatkaan ei tule, joten tämä tilaisuus oli ehdottomasti hyödynnettävä.

8.2 Olettamukset ja oivallukset

Päädyin tutkimaan aihetta suomalaisen sarjakuvan kannalta, koska stereotyyppisesti me suomalaiset emme paljon puhu tai näytä tunteita. Kykenemmekö me suomalaisena esittämään ja käsittelemään tunteita sarjakuvassa? Oletin suomalaisen sarjakuvan olevan lähes mykkää jurotusta eli ajattelin, että siinä olisi hyvin vähän puhekuplia. Hiljaisuutta tehostaisi paikallaan istuminen ja jonkin horisonttiin tuijottaminen. Tarinaa kerrottaisiin paljon symboliikan avulla. Kuvakulman muutoksesta katsoja osaisi tulkita, mitä tapahtuu. Oletin myös näkeväni paljon alkoholia, kahvia ja tupakkaa. Tunteita ei näytettäisi, vaan olisimme hyvin staattisia ja apaattisia, ja teeman voisi kiteyttää ajatukseen, ettei millään ole mitään väliä. Olin onneksi väärässä.

Aluksi minun oli vaikeaa löytää tai tunnistaa suomalaista tapaa esittää ja käsitellä tunteita sarjakuvissa. Pyrin alussa etsimään esimerkkejä tunteista, vain nopeasti selaamalla sarjakuvan läpi. Oletuksella, että eteeni pomppaisi selkeästi esimerkiksi viha tai ilo. Tähän väärinkäsitykseen johti kaksi asiaa. Manganlukijana olen tottunut äärimmilleen dramatisoituihin ilmeisiin ja niitä korostaviin erikoistehosteisiin. Siinä missä *Naruton* ja *One Piecen* hahmot huutavat niin, että koko ruumis puhkuu mukana ja kyynel virtaavat vuolaina puroina, suomalainen sarjakuva tuntuu yhtäkkiä kovin tunteottomalta, ulkopuoliselta ja jopa tylsältä. Etsin jotain yliampuvaa tai suurta.

Toinen syy oli tekemäni *Compassion*-sarjakuvan selkeät teemavärit. Sarjakuvassa tilanteen muuttuessa ankeammaksi koko sivu hukkuu siniseen. Päähenkilön arki töissä oli harmaa, ja kodin rauha levollisen keltainen. Vaikka odotukseni oli se, että suomalaiset sarjakuvat eivät näytä tunteita, silti etsin kissankokoisin kirjaimin esitettyä: Katso, tässä nyt ollaan vihaisia ja tässä hämmästyneitä. Ei auttanut kuin ottaa kirja kauniisti käteen, virittäytyä sopivaan mielentilaan ja opetella lukemaan suomalaista sarjakuvaa.

Tajusin uppoutuessani näihin sarjakuviin, kuinka syvällistä suomalainen sarjakuva voi olla. Tarinassa, jossa ei loppujen lopuksi ole paljon puhetta, merkittävin tarinankerronta tapahtuu niissä pienissä eleissä ja niin sanotusti rivien välissä. Tarinoiden avautuminen vaatii keskittymistä sekä suomalaisen kulttuurin että stereotyyppien tuntemista. Tunteet esitetään inhimillisesti, ei yliampuvasti, eli olemme sellaisia niin kuin me olemme. Petteri Tikkasen *Eero*-sarjakuva tukee hyvin alkuperäistä olettamustani suomalaisesta sarjakuvasta. Kyseessä on suomalaisen miehen kertoma tarina, suomalaisesta pojasta, Suomessa. Kun käsitellään nimenomaan suomalaista kansanluonnetta, sarjakuvissa näkyy kaurismäkeläisen pitkät hiljaisuudet, jotka täytetään hiljaisella puuhastelulla ja ehkä kahvinjuonnilla.

Suomalainen sarjakuva ei kuitenkaan rajoitu sisällöltään vain suomalaisen kansanluonteen esittämiseen. Mitä lähemmäksi nykyaikaa tullaan, sitä monimuotoisemmalta suomalainen ilmaisukin näyttää. Vaikka suomalaisten olisi vaikeaa puhua tunteistaan, kyllä me silti osaamme esittää ja käsitellä tunteita sarjakuvissa. Ainakin netissä julkaistuissa sarjakuvissa suomalaiset tekijät käsittelevät rohkeasti tunteita, seksuaalivähemmistöjä, muita etnisyyksiä sekä mielenterveyteen liittyviä asioita ja hyvinvointia.

Oli ilo saada Siiri Viljakan ja Jatta Severinkankaan palaute analyysistani. Oli hyödyllistä kuulla heidän palautteensa, ja ne vahvistivat omia näkemyksiäni suomalaisten sarjakuvien tunteiden tulkinna. Ymmärrän, mitä Viljakka ja Severinkangas ajoivat takaa toivoessaan enemmän sarjakuville tyypillisten tehokeinojen käsittelyä, kuten ruutujakoa. Tietoinen valintani oli kuitenkin keskittyä kuuteen päätunteeseen.

Tunteiden kirjossa on lukemattomia variaatioita, ja kasvoniilmeet voivatkin kuvastaa samanaikaisesti useampaa tunnetta. Tässä tutkielmassa päädyin erottelemaan tunteet Scott McCloudin esi-merkin mukaan kuuteen kategoriaan, jotta löytäisin perustunteet suomalaisesta sarjakuvasta. Lop-

pupuolella oivalsin, että yksi suomalaisille ominainen luonteenpiirre McCloudin kategorioista puuttuu: nimittäin suomalainen sisu. Jos jatkaisin tunteiden tutkimista suomalaisissa sarjakuvissa, lisäisin sisun seitsemäntenä kategoriana.

Suomen idea -kirjan kappaleessa *Suomen brändi on tunne, ja sen nimi on sisu* Christina Forsgård kirjoittaa, että sisu on suomalaisen tunteista vahvin ja myyttisin, se on suomalainen tunnekäsite, jolle ei ole vertaista maailmassa. Sisu päätyi merkitsemään jästipäistä peräänantamattomuutta. Forsgård kirjoittaa: ”Myönteiseen sisuun sisältyvät niin usko ja toivo kuin rakkaus, joka kestää ihan kaiken. Sisu on ennen kaikkea päättäväisyyttä mahdottomalta tuntuvan haasteen edessä.” (Forsgård 2016, 282–283.)

KUVA 35. Tiger, Tiger: esimerkki sisusta (Nordlund 2020, 244)

Petra Erika Nordlundin sarjakuvassa *Tiger, tiger*, on luku, jossa käsitellään toisen päähenkilön muistelmia (kuva 35). Remy Bonnaire on upota laivansa kanssa merellä. Remy oli hyväksynyt kuo-

lemansa, kunnes yhtäkkiä muistaa siskonsa Ludovican. Remy on epäuskoinen, että juuri sillä hetkellä muistaa hemmotellun siskonsa ja että oli tälle luvannut tuoda matkaltaan merisieniä. Keskellä sivua Remy on sulkenut silmänsä ja vaikuttaisi naureskelevan itselleen, kunnes viimeisessä ruudussa hän avaa silmänsä määrätietoisena. Silmät tuijottavat kulmien alta suoraan lukijaan, ihan kuin haastaakseen tulevat vastoinkäymiset. Vastoin kaikkia odotuksia Remy pelastaa laivansa miehistöineen omalla järkähtämättömällä päättäväsyydellään. Tämä jos mikä kuvastaa pohjimmiltaan sisua.

Jokaisen henkilökohtainen kokemus, kulttuuritausta ja oma subjektiivinen näkemys vaikuttaa lopulta siihen, miten sarjakuvien tunteita tulkitsee tai millaista sarjakuvaa piirtäessään tuottaa. Jos lukija tuijottaisi vain pelkkiä puhekuplia eikä näkisi itse kuvia, häneltä jäisi koko tarina kokematta.

LÄHTEET

Ahokoivu, Mari 2007. Sarjakuvantekijän opas. Helsinki: BTJ Kustannus.

Anttonen, Veikko 1993. Pysy Suomessa Pyhänä – Onko Suomi uskonto? Teoksessa Mitä on Suomalaisuus (toim. Teppo Korhonen), 50. Helsinki: Suomen antropologinen seura.

Forsgård, Christina 2016. Suomen brändi on tunne ja sen nimi on sisu. Teoksessa Suomen idea (toim. Jarno Limnéll), 274–286. Jyväskylä: Docendo.

Gravett, Paul 2007. Sarjakuvaromaani: ja kuinka se voi muuttaa elämäsi. Helsinki: Otava.

Info Finland 2020. Viitattu 20.9.2020,

<https://www.infofinland.fi/fi/tietoa-suomesta/perustietoa-suomesta/kulttuurit-ja-uskonnot-suomessa/suomalainen-tapakulttuuri>.

Jyväskylän yliopisto 2017. Kehollisuus pariterapiassa saattaa sopia erityisesti miehille.

Viitattu 8.11.2020,

<https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2017/07/tiedote-2017-07-26-12-19-26-433461>.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2000. Tunne itsesi suomalainen. Helsinki: WSOY

Luukka, Teemu 2020. Omalaatuinen kahvikansa. Helsingin Sanomat. Viitattu 28.9.2020.

McCloud, Scott 2006. Making Comics. New York: HarperCollins Publishers.

Myllykoski, Laura 2019. Analyysi: Suomalainen sarjakuva ei vetoa teineihin,

ja se on huolestuttavaa. Viitattu 7.10.2020,

<https://www.hameensanomat.fi/kulttuuri/analyysi-suomalainen-sarjakuva-ei-vetoe-teenihin-ja-se-on-huolestuttavaa-732553/>.

Nummelin, Juri 2018. Sarjakuvan lyhyt historia. Vantaa: Avain

Nuorten mielenterveystalo 2020. Viitattu 20.9.2020,

https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/tunteet_haltuun.aspx.

Opetushallitus 2020. Viitattu 20.9.2020,

<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>.

Viitanen, Kaisa 2020. Tunteista puhuminen on teinipojille yhä vaikeaa – jotta poika ei jää surujensa kanssa yksin, vanhempien on hyvä panostaa kahteen keinoon. Viitattu 7.9.2020,

<https://www.hs.fi/perhe/art-2000006624227.html>.

TUTKIMUSAINEISTO

KUVA 1: Korhonen, Karoliina 2016. Finnish nightmares: a different kind of social guide to Finland. Jyväskylä: Atena.

KUVA 2: Paloniemi, Minna 2018. Kiroileva siili: 8. Turku: Kustannusosakeyhtiö Sammakko

KUVA 3: Ahokoivu, Minna 2007. Sarjakuvantekijän opas. Helsinki: BTJ Kustannus

KUVA 4: McCloud, Scott 2006. Making Comics. New York: HarperCollins Publishers.

KUVA 5: McCloud, Scott 2006. Making Comics. New York: HarperCollins Publishers.

KUVA 6 KOOSTE: Vasemmalta ylhäältä oikealle alas

Takalo, Tiitu 2014. Minä, Mikko ja Annikki. Tampere: Suuri kurpitsa

Nykänen, Anni 2010. Mummo. Turku: Sammakko.

Niemensivu, Reetta 2013. Saniainen kukkii juhannuksena. Tampere: Suuri kurpitsa.

Ahokoivu, Mari 2018. Oksi. Oulu: Asema.

Ahokoivu, Mari 2010. There is this volcano. Omakustanne.

Nieminen, Emmi 2014. Vahinkoraja: Damage limit. Kangasala: Kumiorava.

Tiihonen, Ville 2011. Yhä sieltä jostakin. Helsinki: WSOY

KUVA 7: Ahonen, JP 2018. Villimpi Pohjola: Irtiotto. Helsinki: Werner Söderström.

KUVA 8: Nyyssölä, Sami 2019. Hiilijalanjälkeen jääneet. Oulu: Pokuto.

KUVA 9: Tietäväinen, Ville 2011. Näkymättömät kädet. Helsinki: WSOY cop.

KUVA 10: Ahokoivu, Mari 2018. Oksi. Oulu: Asema.

KUVA 11: Kentaro Miura 1989 -, Berserk,

<https://www.cbr.com/anime-characters-snapping/>.

KUVA 12: Ahonen, JP 2018. Villimpi Pohjola: Irtiotto. Helsinki: Werner Söderström.

KUVA 13: Nieminen, Emmi 2014. Vahinkoraja: Damage limit. Kangasala: Kumiorava.

KUVA 14: Pötrönen, Anni 2016. Teoksessa Elimme Limingan taidekoulu 50 vuotta (toim. Tessa Astre ja Mikko Jylhä), 14–15. Liminka: Limingan taidekoulun sarjakuvalinja.

- KUVA 15: Vuorma, Juha 2015. Kirkonpolttajat ja muita kertomuksia. Oulu: Kaapu Press
- KUVA 16: Tietäväinen, Ville 2011. Näkymättömät kädet. Helsinki: WSOY cop.
- KUVA 17: Niemensivu, Reetta 2011. Aavepianisti ja muita kertomuksia. Tampere: Suuri Kurpitsa
- KUVA 18: Nyyssölä, Sami 2019. Hiilijalanjälkeen jääneet. Oulu: Pokuto.
- KUVA 19: Ahokoivu, Mari 2018. Oksi. Oulu: Asema.
- KUVA 20: Tietäväinen, Ville 2011. Näkymättömät kädet. Helsinki: WSOY cop.
- KUVA 21: Tuomi-Nikula, Lauri ja Viljakka, Siiri 2016. Viimeinen puhe: Anders Chydeniuksen paluu. Kokkola: DON L Inspirations
- KUVA 22: Tikkanen, Petteri 2017. Eka kerta. Helsinki: Like
- KUVA 23: Takalo, Tiitu 2014. Minä, Mikko ja Annikki. Tampere: Suuri kurpitsa
- KUVA 24: Keränen, Anni 2019. The Witch Door,
<https://www.thewitchdoor.com/comic/chapter-5-page-31>.
- KUVA 25: Vehniäinen, Jarkko 2014. Kamala luonto: Karhunvatukoita. Helsinki: Arktinen Banaani.
- KUVA 26: Nykänen, Anni 2010. Mummo. Turku: Sammakko.
- KUVA 27: Saukkonen, Jasmina 2020. Compassion. Oulu: OAMK.
- KUVA 28: Takalo, Tiitu 2014. Minä, Mikko ja Annikki. Tampere: Suuri kurpitsa
- KUVA 29: Saukkonen, Jasmina 2020. Compassion. Oulu: OAMK.
- KUVA 30 KOOSTE: Vasemmalta oikealle
Nordlund, Petra Erika 2020. Tiger, Tiger,
<https://www.tigertigercomic.com/tiger-tiger/266>.
Keränen, Anni 2020. Transfusions,
<http://transfusionscomic.com/comic/book-2-chapter-5-page-23>.
Severinkangas, Jatta ja Silvola, Inna 2020. Heartblood, episode 26
https://www.webtoons.com/en/challenge/heartblood/list?title_no=201409.
- KUVA 31: Ahokoivu, Mari 2013. Talviunta: 1. osa. Oulu: Asema.

KUVA 32 KOOSTE: Vasemmalta oikealle

Severinkangas, Jatta ja Silvola, Inna 2018. Heartblood, episode 19 part 1

https://www.webtoons.com/en/challenge/heartblood/list?title_no=201409.

Severinkangas, Jatta ja Silvola, Inna 2020. Heartblood, episode 7

https://www.webtoons.com/en/challenge/heartblood/list?title_no=201409.

KUVA 33: Myllylä, Tuomas 2011. Rhenus. Mikael J. Mäkinen ja Musta Ritari.

KUVA 34: Keränen, Anni 2020. The Witch Door,

<https://www.thewitchdoor.com/comic/chapter-6-page-7>.

KUVA 35: Nordlund, Petra Erika 2020. Tiger, Tiger,

<https://www.tigertigercomic.com/tiger-tiger/244>.

Sarjakuvantekijät Siiri Viljakka ja Jatta Severinkangas 2020.

Palaute pääluvusta 6 *Tunteen ilmaisukeinoja suomalaisessa sarjakuvassa*.

Haastatteluaineisto on tekijän hallussa.